

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

On yedinci İçtima

3.4.1339 Salı

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	315	6. — Dersaadet ve Tevabii Balıkhane Ni-	
2. — Âzayı kiram muamelâtı	318	zamnamesine zeylen tanzim edilmiş (İki	
1. — Tokad Mebusu İzzet Beyin İstan-		aded) kanun lâyihası	316
bul'da vefat ettiğine dair Dr. Adnan Bey-	318:319	7. — Kinin mubayaası için bütçeye yüz	
den mevрут telgraf		bin lira tahsisat ilâvesine dair kanun lâyi-	
2. — Esaretten kurtulup İzmir'e avdet		hası	316
eden Edirne Mebusu Cafer Tayyar Bey-		4. — Teklifler	316
den mevрут teşekkür telgrafı	319	1. — Denizli Mebusu Yusuf Beyle re-	
3. — Lâzistan Mebusu Osman ve Dr.		fikinin, Matbuata çekilecek telgraf ücret-	
Abidin beylerin mezuniyetlerine dair		lerinin tenziline dair kanun teklifi (2/704)	316
Divanı Riyaset kararları	319:320	5. — Tezkereler	316
3. — Lâyhalar	315	1. — Müecceliyeti Askeriye Vergisi Ka-	
1. — Berrî, Bahrî kuvayi havaiye men-		nununun Bankı Osmanî memurları hakkın-	
subinin müteferika ve muhassasatları hak-		daki fıkrasının tefsirine dair İcra Vekil-	
kında kanun lâyihası	315:316	leri Heyeti Riyaseti tezkeresi	316
2. — Mübadelei Üsera Komisyonu ma-		2. — Müsakkafat ve müsakkafat hük-	
sarifi için Müdafaai Milliye Vekâleti 1338		mündeki arsaların vergisi hakkındaki 11	
bütçesine yirmi bin lira tahsisat vaz'ına		Kânunusani 1339 tarihli Kanunun tefsiri-	
dair kanun lâyihası	316	ne dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi	316
3. — İslahı hayvanat hakkında kanun		3. — Efradı askeriyenin kırk kuruştan	
lâyihası	316	fazla olan maaş senetlerine pul ilsak edi-	
4. — Rûsumu belediye Kanununun ikin-		lip edilmeyeceği dolayısıyla Resimi damga	
ci ve on dördüncü maddeleri makamna		Kanununun muafiyat fashının 42 nci mad-	
kaim kanun lâyihası	316	desinin tefsirine dair İcra Vekilleri He-	
5. — Ciheti askeriyeye tatbik edilmekte		yeti Riyaseti tezkeresi	316
olan Mülkiye Harcırah Nizamnamesine		4. — Bilâmüddet mezuniyet verilen ef-	
müzeyyel kanun lâyihası	316	rattan Müecceliyeti Askeriye Vergisi alınıp	

alınmayacağına tefsirine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi	316
5. — Ankara'daki emlakın takdiri kıymeti hususunda Meclisi İdarei Vilâyetle Memurin Muhakemat Tetkik Heyeti arasında zuhur eden ihtilâfın halline dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi	317
6. — Hiyaneti vataniyeden beş seneye mahkûm Kütahya'lı İmamoğlu Eskiçi Mustafa hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi	317
6. -- Takrirler	317
1. — Denizli Mebusu Yusuf Beyin, Denizli livası dâhilindeki kazalara memurini adliye gönderilmesine dair takriri	317
2. — Karesi Mebusu Abdülkadir Efendi ile rüfekasının, Merhum Ali Şükrü Beyin na'şını bulan jandarma mülâzimi Kemaladdin Efendinin rütbesinin terfi ettirilmesine dair takriri	317
3. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Merhum Ali Şükrü Beyin cesedini bulmaya muvaffak olan Jandarma Mülâzimi Kemaladdin Efendinin terfi ettirilmesine dair takriri	317
4. — İzmit Mebusu Sırrı Beyin, İstanbul matbuatından sansürün ref'edilmesine dair takriri	317
5. — Kastamonu Mebusu Besim Beyin, yeni intihaba dair Dahiliye Vekâletinin mülhakata olan tamiminin tashih ettirilmesine dair takriri	318

7. — Muhtelif evrak	319
1. — Tecdidî intihaba karar verilmesinden dolayı mülga Âyan Meclisi Reisi Rifat Beyden mevrut tebrik telgrafı	319
8. — Mazbatalar	320
1. — Hiyaneti vataniyeden üç sene küreğe mahkûm Tahsin Efendinin evrakı hükmiyesinin gönderildiği hakkındaki Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	320
2. — Hiyaneti vataniyeden üç sene küreğe mahkûm Eskişehir dâvavekillerinden Hafız Osman'ın evrakı hükmiyesinin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	320:321
3. — Hiyaneti vataniyeden beş sene küreğe mahkûm Kızıl Hasan (yahut Arif) oğlu Mehmed Ali hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	321
9. — İkinci defa reye konulan Kanun	321
1. — Hayalî Şarkıye muhacirlerinin iadesi ve mesakinin tamir ve inşası için tahsisat itasına dair Kanun	321:322,348,350:351
10. — Müzakere edilen maddeler	322
1. — Erzurum Mebusu Süleyman Necati Beyle rüfekasının, İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin tadili hakkında kanun teklifi ve Kanunu Esasi Encümeni mazbatası (2/603)	322:348,348:349

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat: 2,10

REİS — Reisisani Ali Fuad Paşa Hazretleri

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakki Bey (Van)

REİS — Efendim, Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

İkinci Reîsvokili Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin tahdî Riyasetlerinde bilinikâp zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. İera Vekilleri Heyeti Reîsi Rauf Beyefendi söz alarak Merhum Ali Şükrü Bey vakasına dair bugüne kadar iera edilen tahkikat ve takibatı Adliye hulâsasını tebliğ etti. Bu hususa dair âzayı muhtereme tarafından izharı teessürü mutazammın beyanattan sonra takrirlerin kıraatine geçilerek bunlardan Merhum Ali Şükrü Beyin ailesine ve dairei intihabiyesi halkına Meclis namına beyanı tâziyet edilmesine dair İzmit Mebusu Sırrı ve Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi beylerin ve Topal Osman'ın cesedinin Meclis önünde salben teşhirine dair Van Mebusu Haydar Bey ve rüfekasının takrirleri müttefikan kabul ve mütaakiben merhumun ruhuna fâtiha lar ithaf olunması ve hürmeten bugün müzakerenin tatili hakkında Elâziz Mebusu Naci Beyin takriri de kabul edildi. Lâzistan Mebusu Ziya Hürşid ve Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi beylerin mezuniyetlerine dair Divanı Riyaset kararı kıraat ve kabul olundu. Merhum Ali Şükrü Beyin ruhuna kaimen fâtiha lar ithaf olunarak hürmeten Salı günü saat bir buçukta içtima etmek üzere Celseye nihayet verildi.

	Kâtip	Kâtip
Reisisani	Kayseri	Van
Ali Fuad	Âtîf	Hakki

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkında söz istiyen var mı, efendim?

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Van Mebusu Haydar Beyle rüfekası-

nın takriri müttefikan değil, ekseriyetle kabul edilmiştir.

REİS — Efendim, Divanı Riyaset müttefikan kabul edilmiş olduğunu beyan etmiştir. Mamafih bir kere daha zapta bakarız.

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Ezcümle ben deniz muhalifim.

SİBİRİ B. (İzmit) — Ben de dâhilim.

REİS — Zaptı sabık bu suretle tadilen, yani zapta bakacağız ona göre tashih ederiz.

SOSYALIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Zapta değil efendim. Ezcümle ben muhalifim.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Ona ben de muhalifim.

REİS — Efendim o halde burada en muvafık hareket, zapta bakarız, orada Reis ne ifade eylemişse buna göre icabederse tashih ederiz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı sahib) — Soysallı kabul etmezse ne olur?

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Binaenaleyh müttefikan değil ekseriyetledir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı sahib) — Yalnız Soysallı müstesna, ne çıkar?

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. — Arkadaşları da var.

REİS — Efendim zaptı sabık aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Evrakı Varideye geçiyoruz.

3. — LÂYİHALAR

1. — *Berrî, Bahrî, kuvayı havaiye mensubininin müteferrika ve muhassasatları hakkında kanun lâyihası*

REİS — Berrî ve Bahrî kuvayı havaiye mensubininin müteferrika ve muhassasatları hakkında Heyeti Vekileden mevrud lâyihai kanu-

niye var, Müdafaai Milliye ve Muvazenei Maliye Encümenine.

2. — *Mübadelei Üsera Komisyonu masarifi için Müdafaai Milliye Vekâleti 1338 Bütçesine yirmi bin lira tahsisat vaz'ına dair kanun lâyihası*

REİS — Mübadelei Üsera Komisyonu masarifi için Müdafaai Milliye Vekâleti 1338 Bütçesine yirmi bin lira tahsisat vaz'ına dair Heyeti Vekileden mevrudd lâyiha kanuniye var, Muvazenei Maliye Encümenine

3. — *İslahı hayvanat hakkında kanun lâyihası*

REİS — İslahı hayvanat hakkında Heyeti Vekileden mevrudd lâyiha kanuniye var, İktisad Encümenine

4. — *Rüsümü belediye Kanununun ikinci ve ondördüncü maddeleri makamına kaim kanun lâyihası*

REİS — Rüsümü belediye Kanununun ikinci ve ondördüncü maddeleri makamına kaim olmak üzere Heyeti Vekileden mevrudd lâyiha kanuniye var, Dahiliye Encümenine.

5. — *Ciheti askeriyeye tatbik edilmekte olan Mülkiye Harcırah Nizamnamesine müzeyyel kanun lâyihası*

REİS — Ciheti askeriyeye tatbik edilmekte olan Mülkiye Harcırah Nizamnamesine müzeyyel Heyeti Vekileden mevrudd Nizamname lâyihası var, Müdafaai Milliye ve Muvazenei Maliye Encümenlerine.

6. — *Derseadet ve tevabii Balıkhane Nizamnamesine zeylen tanzim edilmiş (iki adet) kanun lâyihası*

REİS — Derseadet ve tasvibi Balıkhane Nizamnamesine zeylen tanzim kılınan iki kuta lâyiha kanuniye var, Muvazenei Maliye Encümenine.

7. — *Kinin mubayaası için bütçeye yüz bin lira tahsisat ilâvesine dair kanun lâyihası*

REİS — Kinin mubayaası için yüz bin lira tahsisat ilâvesine dair lâyiha kanuniye var, Muvazenei Maliye Encümenine.

4. — TEKLİFLER

1. — *Denizli Mebusu Yusuf Beyle refikmin, Matbuata çekilecek telgraf ücretlerinin tanziline dair kanun teklifi (2/704)*

REİS — Matbuata çekilecek telgraf ücretleri hakkında Denizli Mebusu Yusuf Beyle refikmin teklifi kanunisi var, Lâyiha Encümenine veriyoruz.

5. — TEZKERELER

1. — *Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanununun Bankı Osmani memurları hakkındaki fıkrasının tefsirine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanununun üçüncü maddesinin (B) fıkrasının tefsiri hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi var, Kavanini Maliye Encümenine.

2. — *Müsakkafat ve müsakkafat hükmündeki arsaların vergisi hakkındaki 11 Kânunusani 1339 tarihli Kanunun tefsirine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Müsakkafat ve müsakkafat hükmündeki arsaların vergilerine mütaallik 11 Kânunusani 1339 tarihli Kanunun ikinci maddesinin tefsiri hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi, Kavanini Maliye Encümenine.

3. — *Efradı askeriyenin kırk kuruştan fazla olan maaş senetlerine pul ılsak edilip edilmeyeceği dolayısıyla Resmi Damga Kanununun muafiyet faslının 42 nci maddesinin tefsirine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Resmi Damga Kanununun muafiyet faslının kırk ikinci maddesinin tefsiri hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi var, Kavanini Maliye Encümenine.

4. — *Bilâmüddet mezuniyet verilen efrattan Müecceliyeti Askeriye Vergisi alınıp alınmayacağına dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Bilâmüddet mezun bırakılan efradın emsallerinden Müecceliyeti Askeriye Vergisinin devamı istifası icabedip etmiyeceği hususunun tefsiri hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi var, Kavanini Maliye Encümenine.

5. — *Ankara'daki emlâkin takdiri kıymeti hususunda Meclisi İdarei Vilâyetle Memurun Muhakemat Tetkik Heyeti arasında zuhur eden ihtilâfın halline dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Takdiri kıymet meselesinden dolayı Meclisi İdarei Vilâyetle Memurun Muhakemat Heyeti arasında zuhur eden ihtilâfın halli hakkında İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi var, Dahiliye Encümenine.

6. — *Hiyaneti vataniyeden beş seneye mahkûm Kütahyalı İmamoglu Eskici Mustafa hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi*

REİS — Hiyaneti vataniyeden maznun eski Mustafâ hakkında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye var, Adliye Encümenine.

6. — TAKRİRLER

1. — *Denizli Mebusu Yusuf Beyin, Denizli livası dâhilindeki kazalara memurini adliye gönderilmesine dair.*

REİS — Denizli livası dâhilindeki kazalara memurini adliye izamı hakkında Denizli Mebusu Yusuf Beyin temenni takriri var, Adliye Vekâletine.

2. — *Karasi Mebusu Abdülgafur Efendi ile rüfekasının, Merhum Ali Şükrü Beyin nâ'sını bulan Jandarma Mülâzimi Kemâleddin Efendinin rütbesinin terfi ettirilmesine dair takriri.*

REİS — Merhum Ali Şükrü Beyin nâ'sını izhara muvaffak olan Jandarma Mülâzimi Kemâleddin Efendinin terfi hakkında Karasi Mebusu Abdülgafur Efeydiyle rüfakasının ve

3. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Merhum Ali Şükrü Beyin cesedini bulmaya muvaffak olan Jandarma Mülâzimi Kemâleddin Efendinin terfi ettirilmesine dair takriri.*

REİS — Ve Bolu Mebusu Hilmi Beyin takrirleri var. Heyeti Vekileye.

4. — *İzmit Mebusu Sırrı Beyin, İstanbul matbuatından sansürün ref'edilmesine dair takriri.*

REİS — İstanbul matbuatındaki sansürün

ilgasına dair İzmit Mebusu Sırrı Beyin takriri var, müsaade ederseniz bir kere Heyeti Vekillerinin mütalâasını istiyelim, o maksatla kendilerine havale edelim.

SIRRI B. (İzmit) — Bendeniz takririmi izah edeyim. Efendim Meclisin icraî kuvveti de haiz olması sıfatıyla bu takriri verdim. Müsaade ederseniz Heyeti Celileye takririmi izah edeyim. Bunda hakem olacak Heyeti Celiledir.

REİS — Efendim, bir kere Heyeti Celile malûmattar olmak ister. Bu noktainazardan Heyeti Vekileden rica ediyoruz. Bir kere izah etsinler. Onun üzerine müzakere ederiz. Heyeti Celile de ona göre karar verir.

SIRRI B. (İzmit) — Gün geçecek, telâfisi gayrikabil ahval hâdis olacak.

REİS — Hayır efendim geçmez. İsterseniz takriri bir kere okutalım.

Riyaseti Celileye

İstanbul matbuatına sansür vaz'ı esasen Meclisi Âlinin muvafakati haricindedir. Bütün memleket efkârına nâzımlık eden İstanbul matbuatının boğulması umum milletin tahdidi hürriyeti demektir.

İntihabata başlanacağı şu anı tarihî de İstanbul'da sansür usulünün devamını ihmal, Hâkimiyeti Milliye'nin tecellisine mümânaat mânâyı sarihindedir Meclisi Âlinin icraî salâhiyeti ile hemen sansürün ilgasını teklif ederim.

2 Şubat 1339

İzmit

Sırrı

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Efendim, bu takrir tabîi usulen havale edilir. Müdellel cevabını arz ederim. Fakat şimdiden arz ederim ki, İstanbul matbuatı - Sırrı Beyin dediği gibi - boğulmuyor. Siyaseti dâhiliyeden ve matbuatın milleti tenvir yolundaki vazâifinden Heyetinize malûm olan bir hususi nokta müstesna olmak üzere tamamen serbestisini muhafaza ediyor. Fakat müdellel cevabını bilâhara arz ederim.

SIRRI B. (İzmit) — Efendim, bu, kendilerinin ifadesidir. Ben ifademim izahında ısrar ediyorum.

REİS — Efendim, Heyeti Celile bunu müzakere ettiği zaman noktai nazarımızı söyleyiniz.

5. — *Kastamonu Mebusu Besim Beyin, yeni intihaba dair Dahiliye Vekâletinin mülhakata olan tamiminin tashih ettirilmesine dair takriri.*

REİS — Efendim, Kastamonu Mebusu Besim Beyin intihabat hakkında Dahiliye Vekâletinin mülhakata tamim ettiği emrin tashihiine dair temenni takriri var. (Okunsun sesleri)

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Dahiliye Vekâletinin intihabat hakkında mülhakata tebliğ ettiği ve bugünkü gazetelerde gördüğüm emir, filhakika gazetelerin yazdığı gibi ise muhtacı tashihtir. Arz ediyorum; Dahiliye Vekili tebliğinin iki numaralı fıkrasında «İera olunacak intihap 20 Eylül 1324 tarihli İntihabı Mebusan Kanununa tevfiik edilecektir.» ibaresi vardır. Eğer Dahiliye Vekâletinde okunmamışsa bu kanunu okuyanlar bilirler ki - taahhüdata mahal kalmamak ve seneye mahsus olmak üzere üzere - kaydiyle ancak o sene ve ilk intihabı mebusan için tanzim edilmişti. Bu husus, esbabı mucibesinde, metni kanunda ve hattâ arz tezkeresinde sarahaten mezkûrdur. Tebliğin son fıkrasında vekâlet, «İntihabatın âzami iki ay zarfında ikmalî Meclisi Âlice müttefikan kabul edilmiş olduğundan» cümlesini derecelemektedir. İntihabatın mümkün olan mertebede sürati kâmile ile ikmalî pek münasıptır. Ancak Meclisi Âlinin âzami iki ay zarfında ikmalini tasrihan ve müttefikan böyle bir karar ittihaz ettiği yolundaki şu fıkra muvafıkı hakikat değildir. İntihabat gibi memleketin en mühim mukarreratı karşısında vâkı olan bu sakatâtı Vekâletın tashih eylesesini Heyeti Celile tensip buyurursa keyfiyetin Vekile tebliğini arz ve teklif eylerim efendim.

3 Nisan 1339

Kastamonu Mebusu
Besim

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bu, vekâletten ziyade Riyasete ait bir meseledir. Heyeti Celilenin kabul ettiği; intihabın hemen icrasına başlanmasındır. «Şu şartla, şu kanunla» diye bir kayıt konmamıştır ve Millet Meclisi namına böyle bir şey vârit değildir. Meclis bunu tekbeder. Dahiliye Vekili Beyin bir daha dikkatle tamim yapmasını da bendeniz rica ederim.

REİS — Efendim, elimizde... (Gürültüler,

nasıl tamim ediyor sesleri) müsaade buyurunuz efendim, bendeniz söylyeceğim. Dahiliye Vekiliinin ne şekilde tamim ettiğini bilmiyoruz. Aynen Heyeti Vekileye havale ederiz. Esasen bu takrir de doğrudan doğruya bir temenni takriridir. Bunu Heyeti Vekileye havale ederiz. (Hayır, hayır sesleri)

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUPHİ B. (Burdur) — Temenni takrirleri müzakere edilmez efendim.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Temenni değil, emri takrirdir. (gazeteler yazıyor sesleri)

OSMAN B. (Lâzistan) — Büyük Millet Meclisinin sâlahiyeti icraiyeye ve teşriyyesi vardır. Müstemirren münakittir. Heyeti Vekile, Büyük Millet Meclisinin icrai hususatta Vekilleridir. İntihap Milletın hakkıdır. İntihabı Büyük Millet Meclisi müttefikan kabul ettiği anda intihap hususu hakkındaki emirler ancak Büyük Millet Meclisi tarafından tebliğ edilir. Başka bir makamdan tebliğ edilemez. Makamı Riyaset de al el husus her tarafa tamim ederler.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı sahib) — Makamı Riyaset haricinde hiç bir makam tebliğatta bulunamaz.

SOYSALLIOĞLU İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Memurlara talimat veriyor.

OSMAN B. (Lâzistan) — Bu gün gazetelerde görülen tamim, meclisin kararı hilâfındadır.

REİS — Efendim sual ederseniz, istizah edersiniz. Yolu vardır.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Paşa Hazretleri bu takrir, sual mahiyetindedir. Heyeti Vekile cevap versin.

REİS — Efendim yanlış varsa tashih olunur.

2. — ÂZAYI KİRAM MUAMELÂTI

1. — *Tokad mebusu İzzet Beyin İstanbul'da vefat ettiğine dair Dr. Adnan Beyden mevrut telgraf.*

REİS — Tokad Mebusu İzzet Beyin irtihaline dair Adnan Beyden mevrut telgraf var. Arkadaşımız malesef orada vefat etmiş! (allah rahmet eylesin sesleri) telgrafı okuyoruz.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Tokad Mebusu İzzet Bey dün gece irtihal etti. Cenazesi memurini Hükümet ve bir müfrezei askeriye, jandarma ve polis memurlariyle, ihtira-

matı mahsusa ile Gümüşsuyu Hastahanesinden kaldırılarak Beşiktaş'ta Abbas ağa kabristanına defnedilmiş olduğunu maattessüf arz ederim. 1 — Nisan — 1339

T. B. M. M. Hariciye Vekâleti
Dersaadet Murahhası ve
İstanbul Mebusu
Adnan

HÜSEYİN AVNİ B; (Erzurum) — İnzada bir hata vardır. İstanbulun Valisi vardır. Adnan Bey İstanbul Mebusu olarak arkadaşlarımıza ihbar eder. Bahusus mümessil olarak yazılmasını da muafık görmüyorum. İnzasını yalnız; İstanbul Mebusu olarak kabul ederiz.

REİS — Efendim arkadaşımız İzzet Bey maattessüf vefat etmiştir. Müsaade buyurursanız ailesine Divanea lâzımgelen fâziyet telgrafını yazalım.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinop) — Bendeniz Meclisin beş dakika tatilini teklif ediyorum.

DURAK B. (Erzurum) — Reis Paşa Hazretleri; bendeniz de kaimen fatiha okunmasını teklif ediyorum.

REİS — Kaimen fatiha okunmasını kabul ediyorsunuz değil mi efendim? (Hay hay sesleri) (Kaimen fatiha okundu.)

ÂTIF B. (Bayezid) — Reis Paşa Hazretleri, beş dakika teneffüs yapalım.

7. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Tecdidî intihaba karar verilmesinden dolayı mülga Âyan Meclisi Reisi Rifat Beyden mevrud tebrik telgrafı*

REİS — Tecdidî intihap hakkındaki karar münasebetiyle mülga Âyan Reisi Rifat Beyden mevrud telgraf vardır.

Dr. FİKRET B. (Kozan) — Böyle telgrafların yalnız imzaları tebliğ olunur. Niçin okunuyor? (Okunsun sesleri)

Ankara Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Celilesine

Hakikaten büyük olduğu sabit olan Büyük Millet Meclisimizin mukaddes kararını tarihi islâm iftiharla, tarihi umumi hayretle yazacaktır. Menafii vataniyeden başka bir düşünceleri olmadığını bu suretle âleme gösteren mebusanı kiramı ayrı ayrı takdis ve tebrik ederim efendim. (Teşekkür ederiz sesleri)

REİS — Alelusul cevap yazarız.

TUNALI HİLMÎ B. (Bolu) — Paşa Hazretleri, evvelemirde (Meclis Mukaddes) kararı kabul etmedi. Her kararı muta'dır. (Gürültüler)

2. — *Esaretten kurtulup İzmir'e avdet eden Edirne Mebusu Cafer Tayyar Beyden mevrud teşekkür telgrafı.*

REİS — Esaretten İzmir'e avdet eden Cafer Tayyar Beyden mevrud telgraf vardır.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Mübarek vatanımızı düşmandan tathir, beni ve rüfekayı felâketimi âzabı esaretten tahlis eden Meclisi Âliye ve Heyeti Vekilei Muhteremeye umum namına arzı teşekkürat etmeyi bir vazifei vicdaniye telâkki eder ve takdimi tahiyyat eyleyim efendim.

2/Şubat/1339

Edirne Mebusu
Cafer Tayyar

REİS — Efendim arzu buyurursanız müna-sip cevap yazarız. (Hay hay sesleri)

Efendim! Mezuniyet hakkında Divanı Riyaset Kararı var. Onları okuyacağız. İki arkadaşımız Merhum Ali Şükrü Beyin cenazesi münasebetiyle dairei intihabiyelerine beraber gideceklerdir. Diğer iki arkadaşımız da gitmek arzu ediyorlar. Aynı dairei intihabiye âzasından Osman ve Âbidin beyler hakkında mezuniyet kararı var.

3. — *Lâzistan Mebusu Osman ve Dr. Âbidin beylerin mezuniyetlerine dair Divanı Riyaset kararları*

3.4.1339

Heyeti Umumiyeye

Lâzistan Mebusu Osman Beyin bir ay müddetle mezun addi Divanı Riyasetçe tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur, efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisisanisi
Ali Fuad

REİS — Bu Divan kararlarını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

2.4.1339

Heyeti Umumiyeye

Lâzistan Mebusu Dr. Âbidin Beyin üç ay müddetle mezun addi Divanı Riyasetçe ten-

sibedilmiş olmakla Heyeti Umumiye'nin nazarı tasvibine arz olunur efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisisanisi
Ali Fuad

REİS — Efendim şimdi Âbidin Beyin mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

8. — MAZBATALAR

1. — *Hiyaneti vataniyeden 3 sene küreğe mahkûm Tahsin Efendinin evrakı hükmiyesinin gönderildiği hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Dâvavekili Tahsin Efendiye ait evrakı hükmiyenin Adliye Vekâletine tevdiine dair olan Adliye Encümeni mazbatası var. Okunacak :

31 Mart 1339

Heyeti Umumiye

Hükümeti Milliye aleyhinde tahrikât ve tahkiratta bulunarak kavlen hiyaneti vataniyeye içtisar etmesinden dolayı Ezine kazası Bidayet Mahkemesi tarafından üç sene kürek cezasına mahkûm edilmiş olan Bayramiç'te mukim Dâvavekili Bafıralı Tahsin Efendiye ait evrakı hükmiye Adliye Encümeninde mütalâa ve tetkik olundu.

Bayramiç Ahzi Asker Şubesi sabık zabitanından Yüzbaşı Şevket Efendi tarafından verilen ve meali; Tahsin Efendinin Kuvayi Milliye zamanında bâzı mükellefini askeriye-den alınmış olan bedeli nakdilerin iade ve istirdadı için teşvikatta bulunduğu ve vâkı olan ihbarı üzerine de Yunanlıların kendisini cebren hanesinden alarak hapsedtiklerine ve Hükümeti Milliye aleyhine tahrikat ve ifsadatta bulunduğu ve Hükümeti Milliyece icrayı vekâletten menedilmesinden muğber olarak oraların düşman işgaline girmesinden sonra Adliye Nezaretine verdiği arzualde rüesayı şerir tâbirini istimal ederek tahriren hiyaneti vataniyede bulunmuş olduğuna dair sebk eden iddia ve ihbarı üzerine muhakemeten iera kılınan isticvat ve tamikat neticesinde maznununaleyh Tahsin Efendinin ne bedeli nakdilerin istirdadında teşviki ve ne de Yüzbaşı

Şevket Efendinin hapsinde sun'u ve methali anlaşılmayıp yalnız berveghimuharrer elfazı tahkiriye'yi tazammun eder aslı gayrimevut ve sureti Bayramiç Mahkemesinden celbedilen istidada kararı umumi ve ghile ruhsatnameyi haiz olmıyan vekiller arasında mumaileyhin dahi icrayı sanattan mahrum kılması üzerine (Rüesayı şeririn emriyle) icrayı vekâletten menedilmiş olduğundan bahsile tahhihi muamele zımnında ki beyanatı Hiyaneti Vataniye Kanununun üçüncü maddesi sarahatı ve ghile ihaneti vataniyeden mâdudolmayıp tahkiratı âdiyeden ibaret görüldüğünden hükümü vâkıın ref'iyle tahkir maddesinden naşi Müddeiumumilikçe re'sen takibat icra kılınmak üzere bu baptaiki evrakı hükmiyenin Adliye Vekâletine tevdiine ekseriyetle karar verilerek Heyeti Umumiye'ye arzı keyfiyet olunur.

Adliye Encümeni Reisi Mazbata Muharriri

Canik	Biga
Emin	Hâmid
Kâtip	Âza
İsparta	Niğde
Tahir	Mustafa Hilmi

Âza

Karahisarı Şarki

Gürün hiyaneti vataniyedendir. Fakat esbabı muhafei takdiriye dahi mevcuttur. Bu suretle intacı reyinde olduğundan mazbataya muhalifim

Ali Sururi

REİS — Efendim mazbata hakkında söz istiyen var mı? (Hayır, sesleri) Aynen reyî âlilerine vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

2. — *Hiyaneti vataniyeden üç sene küreğe mahkûm Eskişehir dâvavekilerinden Hafız Osman'ın evrakı hükmiyesinin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Dâvavekili Hafız Osman Efendiye ait evrakın, nevakısının ikmalî zımnında, Adliye Vekâletine iadesine dair Adliye Encümeni mazbatası:

31 . 3 . 1339

Heyeti Umumiye

Kavlen hiyaneti vataniyede bulunduğu iddiasıyla maznununaleyh olan Eskişehir'de mukim

Dâvavekili Hafız Osman Efendinin üç sene kürek cezasına mahkûmiyetine dair Eskişehir Bidayet Mahkemesinden verilen hükmü muhtevi evrak, Adliye Encümenininin 31 . 3 . 1339 tarihli İctimaında mütalâa ve tetkik olundu.

Mumaileyh hakkında istimâ' edilmiş olan şuhuttan İstiklâl Mahkemesi sâbık kâtiplerinden olup Manisa Bidayet Hâkimliğinde bulunan Süreyya Bey namına gönderilen istinabe varakası üzerine Manisa'da mahkemenin halitekemmül ve teşekkülde olmamasından nâşi mumaileyhin talimat varakasına atfen gayrimuhallef olarak dermeyan eylediği beyanâtı tahririyenin nakli şahadet fiilinden addolunarak mahkemece hükme medar tutulması ve Osman Efendinin indelistievap dermeyan eylediği müdafaanın hüküm mahallinde esbabı rediyesinin irae olunmaması gibi nevakisi kanuniye ve kavaidi usuliyenin hükmü ita eden mahkemece alelûsul ikmalinden sonra lâhik olacak hükmü âhire göre encümence icabatı kanuniye ifa kılınmak üzere bu hususa müteferri' evrakın mahalline berayı irsal Adliye Vekâletine iadeten tevdiinin Heyeti Umumiyyeye arzına müttefik karar verildi.

Adliye Encümeni Reisi	Mazbata Muh.
Canik Emin	Biga Hâmîd
Kâtip İsparta Tahir	Âza Niğde Mustafa Hilmi
	Âza İçel
	Âza Saruhan

REİS — Efendim bu bapta söz istiyen var mı? (Yok sesleri) Adliye Encümenininin mazbatasını aynen reyî âlilerine vaz'edeceğim. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Aynen kabul edilmiştir.

3. — *Hiyaneti vataniyeden beş sene küreğe mahkûm Kızıl Hasan (Yahut Arif) - oğlu Mehmed Ali hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Arifoğlu Mehmed Ali hakkındaki hükmün ref'iyle aidolduğu mahkemeye tevdiine dair Adliye Encümeni mazbatası :

Heyeti Umumiyyeye

Hiyaneti vataniye cürmünden fer'an zimethal

olduğundan dolayı Hiyaneti Vataniye Kanununun ikinci ve Kanunu Cezanın kırk beş ve kırk altıncı maddelerine tatbikan takdir olunan on sene kürek cezasının hadasetisinni hasebiyle beş sene hapse tahviline dair Armudeli nahiyesinin Seydi karyesinden Arifoğlu Mehmed Ali hakkındaki Kütahya Bidayet Mahkemesinden mûta hükmü havi evrak, Heyeti Umumiye kararıyla encümenimize tevdi kılınmakla mütalâa ve icabı müzakere olundu. Tetkik olunan evrakı hükmiye münderecatına nazaran Yunan işgali zamanında karye ahalisinden on kişi hakkında kendilerinde silâh ve bomba bulunduğundan bahsile düşmana verdiği haber ve malûmat üzerine bunların karakola celbiyle işkence ve takibata mâruz kalmalarına ve bunlardan Kebiroğlu Hasan ile Kara Ahmed'in bundan müteessiren vefat etmelerine sebebiyet verdiği tahkikatı vakıa ve kendisinin kavlen mesbuk ikrariyle sabit olmakta ise de mahiyeten cürmü âdi ve mahkemei adliyece usulen ve kavaidi umumiyyeye tatbikan takip ve intacı muktazi mevaddan olan ef'ali mezkûreye hiyaneti vataniye rengi verilerek berveçhi bâlâ mahkûmiyete dair ita olunan hüküm mercii kanunisinin gayri bir mahkemedan verilmiş olmakla ref'i ve usulen intacettirilmesi için evrakının Adliye Vekâletine tevdi zmnında Heyeti Umumiyyeye arzına ittifakla karar verildi.

Adliye Encümeni Reisi	Mazbata Muharriri
Canik Emin	Biga Hamid
Kâtip İsparta Tahir	Âza Karahisarî Şarki Ali Süruri
	Âza Niğde Mustafa Hilmi

REİS — Efendim bu bapta söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Binaenaleyh Arifoğlu Mehmed Ali hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasını aynen reyîâlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Aynen kabul edilmiştir efendim.

9. — İKİNCİ DEFA REYE KONULAN KANUN

1. — *Havalî Şarkıye muhacirlerinin iadesi ve mesakinin tamir ve inşası için tahsisat itasına dair Kanun*

REİS — Efendim. vilâyatı Şarkıye ahalisi-

ne muavenet icrası hakkındaki lâyhâi kanuniye ikinci defa tâyini esamî ile reyî âlilerine vaz'edilecekti. Binaenaleyh ikinci defa olarak reyî âlilerine vaz'edeceğim. Lûtfen reyîlerinizi istimal buyurunuz. (Reyler toplandı)

10. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Erzurum Mebusu Süleyman Necatî Beyin, İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin tadilî hakkında kanun teklifi ve Kanunu Esasi Encümeni mazbatası (2/603)*

REİS — Efendim, istihsali âra hitam buldu. Ruznameye geçiyorum. İntihabı Mebusan Kanunu teklifinin müzakeresine başlıyoruz.

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Hâkimiyetin bir hükümdarı mutlakta temerküz ettiği telâkkisine ve neşredilen Kanunu Esasinin mahza bir lûtfu mahsususu hükümdarı bulunduğu kanaatine istinadeden (93) Meşrutiyetinde tedvin olunan İntihap Kanunu Muvakkati, İradei Milliye'nin tecellisine mâni kuyudu ihtiva etmekle beraber bütün vesaiti intihabiye-yi Hükümet elinde cemmeylemektedir. O telâkiye göre pek muvafık bir kanun olan İntihap Kanunu bugün en evvel def'i ve tard edilecek bir zinciri istibdat ve tahakkümdür. Çünkü bütün beşeriyeti fâzılânın kabul ve tatbik ettiği desatiri hukukiye ki hakkı hâkimiyetin millete aidiyetini mu'lin ve müeyyittir. Buna muhalif esasların elbette ref'i bir lâzimeci milliyedir. Teşkilâtı Esasiye Kanununun istihdaf eylediği gaye ile tabantabana zıt bulunan elimizdeki İntihap Kanununun tecdidi Meclisi Âlinin akdemi vazaifinden biri addolunsa lâyiktir. Kaldı ki İradei Milliye'nin kemaliyle tecellisine mâni teşkil eden kavanin ve müessesatın ref'i ve tahribi, inkılâbı mesudun bir neticei tabiiyesidir. Yeniden bir İntihap Kanununun tedvin ve neşri hay'li mesaiye ve zamana muhtac olduğundan ve meselenin müstaceliyet ve ehemmiyeti derkâr olduğundan yeni bir İntihap Kanunu yapıncaya kadar elimizdeki muvakkat kanunun ihtiyaca göre tadilî elzem görülmüştür.

En fena intihap usulü olan ekseriyet ve iki dereceli intihap usulünün tamamen ref'i eihetine gidemedik, çünkü; memleketimizin vaziyeti idariye ve içtimaiyesini ve terbiyei siyasiyenin

derecesini nazarı dikkatte tutmak zaruretinde bulunduğumuzdan ondan sonra bir dereceli intihaba geçmek üzere şimdilik üç devrei intihabiye'ye mahsus olmak üzere iki dereceli usulü intihap kabul edilmiş ve usulü ekseriyetin mehmaemken tenkisi mazarratı için de ekseriyeti mutlakanın ihrazı meşrut kılınmıştır. İntihabı idare ve icraya memur heyeti teftişiyelerin sureti teşkili esaslı surette tebdil edilmiş ve bu heyetlerin yine muhtelif mesalik erbabı tarafından, yani halkça intihabı kabul olunmuştur.

Milletin hakkı intihabını serbest istimal edebilmesini teminen bâzı tahdidat dereci ve şedit ve serî mesuliyet tertibi muvafık mütalâa olundu.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu mucibince teşrii salâhiyeti haiz olan bir Meclisin vezaifi mütekatlimesini hüsnü ifa ve kanaat ve iğtihadatı muhtelifle ile Hâkimiyeti Milliye'nin mümkün mertebe kudretli ve şâmil bir şekilde tecellisini temin için, adedi âzanın kâfi mikdara bâliğ olması düşünülmüş ve binaenaleyh her yirmi bin nüfusu zikûr için bir mebus tertip ve intihabedilmesi teklif edilmiştir.

Türkiye'nin artık hayat, menfaat, fikir ve emelde müşterek bir millet vatani olması ve bunu temine çalışmanın en mukaddes Vazaifi Milliye'mizden bulunması dolayısıyla memleketimizi rasgelen kozmopolit tufeylâtın istilâsına mâruz bırakmamak lüzumu katiyetle derpiş edilmiş ve bu eiheti teminen bir maddei mahsusa ilâve kılınmıştır.

Esbabı mucibei sairesi şifahen de arz edileceğinden âtideki mevaddı kanuniyenin müstaceliyetle müzakeresini ve kabulünü arz ve teklif ederiz.

25 Teşrinisani 1338

Erzurum Mersin Canik
Süleyman Necatî Salâhaddin Emin

İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatini muaddil mevaddı Kanuniye

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin miktarı âzası Türkiye tebaasından her yirmi bin nüfusu zükûra bir nefer olmak üzere intihabolunur. Küsurat için bu nispete göre İntihap Kanununun maddei mahsusasındaki sarahate tevfiği hareket edilir.

MADDE 2. — On sekiz yaşını ikmal eden her ferdi zükûr intihabetmek hakkını haizdir.

MADDE 3. — Âtideki zevat intihabetmek ve dairei memureleri dâhilinde intihabollunmak hakkını istimal edemezler.

A) Hükümet Merkeziye tarafından mansub bilûmum memurîn (Muallimler müstesnâdır)

B) Jandarına, ümera, zabitan ve efradı.

C) Berrî, bahrî, havai, erkân, ümera, zabitan ile küçük zabitan ve efrat ve mensubini askeriye

D) Müddeiumumiler ve bilûmum Hükkâm.

Zevatı mezkûrenin buldukları mahalde intihabetmek ve intihabollunmak hakkını istimal edebilmeleri intihaba başlanmazdan bir ay evvel istifa etmek ile meşruttur. Ordu hizmetinde bulunmayan bilûmum mütekaidini berriye ve bahriye ve silâh altında bulunmayan ihtiyat zabitanı ve memleketlerinde mezun bulunan efradı askeriye hakkı intihablarını istimal ederler.

MADDE 4. — İntihabat umurunu doğrudan doğruya idare ve ifa ile mükellef olmak üzere bilûmum liva ve kazalarda birer heyeti teftişeye intihab olunur.

Liva heyeti teftişeyeleri on üger

Kaza heyeti teftişeyeleri yedişer zattan mürekkeptir.

MADDE 5. — Heyeti teftişeyeler her liva ve kazada ziraat, sanayi, ticaret ve mesaliki hürre (yani Hükümetten mansubolmayan muallimler, mühendisler, tabipler, mektebi hukuk mezunları, müellif ve gazeteciler, hizmeti Devlette bulunmayan bilûmum mekâtibi âliye mezunları) erbabı tarafından makadiri âtiyede intihab olunacak mümessillerden terekübeder.

	Livada	Kazada
Ziraat erbabı	5	3
Sanayi »	2	1
Ticaret »	2	1
Hür meslekler	4	2

MADDE 6. — İntihaba başlanmak için memleketin en geniş mecmânda bâlâda zikredilen mesaliki erbabı belediye tarafından lâakal kırk sekiz saat evvel içtima ve mümessiller intihabına davet olunur. İçtima mütaakıp her meslek erbabı reyî hafi ile mümessillerini intihap ve keyfiyeti intihabı mübeyyin mümessiller adedince tanzim olunacak mazbatayı mümessillere tevdi eylerler. Mümessiller ilk içti-

malarında mazbataları tetkik ve tezvir ve tasni'den sâlim gördükleri halde bittasdik hıfzederler ve içlerinden bir reis ve bir kâtip intihabeylerler. Mebusluğa namzetliğini ilân edenler heyeti teftişeyeye giremezler.

MADDE 7. — Bilûmum liva ve kazalarda bâlâda zikrolunan mesaliki erbabının esamisini mübeyyin belediyelerce bir esas defteri tanzim ve usulü kanunisi veçhile tâlik ve ilân ve heyeti teftişeye intihabına esas içtihaz olunur. Esamisi unutulmuş bulunanlar usulü dairesinde bilmüraca tecil ettirirler.

MADDE 8. — Heyeti teftişeyeler, intihabat kanunu dairesinde doğrudan doğruya idare eder ve neticesini mübeyyin mazbataların birer sureti Meclisi Milliye ve Hükümeti mahalliye ve intihabı kazananlara ita ve nüshai asliyesini evrakı intihabiye ile bir sandık derununa vaz' ve memhuren berayı hıfız belediyeye tevdi eyler.

MADDE 9. — Kaza heyeti teftişeyeleri intihabat hususunda liva heyeti teftişeyeleriyle muhabere edebilirler. Liva heyeti teftişeyeleri mucibi tefsir ve izah madde görürlerse Meclisi Millî Divanı Riyasetiyle muhabere ederler.

MADDE 10. — Müntahap ve müntahip ve mebus olabilmek için vergi ile mükellef olmak meşrut değildir.

MADDE 11. — Millet Meclisi âzalığıyla Devlet memuriyeti bir zat uhdesinde içtima edemez.

Dairei memuriyetleri haricinde bir mahalde mebusluğa intihab olunmuş memurini devlet mebusluğu kabul edip etmemekte muhtardır, fakat kabul halinde memuriyetinden infisal eder.

MADDE 12. — İntihabat bir derecelidir, ancak üç devrei intihabiye için iki dereceli yapılacaktır. Bir nahiyeye dairesinde bulunan nüfusu zükûrdan her iki yüz elli kişiye bir nefer olmak üzere ikinci müntahip intihab olunur, küsurat için bu nispet esas tutulmak üzere kanundaki usule mütabaat olunur.

MADDE 13. — Mebus olabilmek için dairei intihabiye müntahibisanilerinin reye iştirak eden miktarının ekseriyeti mutlakası ihraz etmek şarttır.

MADDE 14. — İntihap Kanununda mucibi

ceza görülen muamelâta mütecasir olanlar memurini devletten ise her hangi makamda bulunursa bulunsun Mahakimi Umumiyyeye sevk olunurlar ve muhakemeleri mevkuften cereyan eder.

MADDE 15. — Millet Meclisine âza intihab olunabilmek için Türkiye'nin bugünkü hudutları dâhilindeki mahaller ahalisinden olmak veya mebus intihabolunacağı dairei intihabiye dâhilinde mütemekkin bulunmak meşruttur. Muhacereten gelenlerden Türk ve Kürd'ler, tarihi iskânlarından itibaren beş sene mürur etmiş ise intihabolunabilirler. Diğer bilûmum ânasının Türkiye'de doğmuş evlâtları bu hukuktan müstefidolurlar.

MADDE 16. — İntihabı Mebusan Kanunu muvakkatinin ve intihabı mebusana ait tevarihi muhtelifede müntesir kavanini muvakkate ile Kanuni Esasinin işbu kanuna muhalif mevaddı mülgadır.

MADDE 17. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 18. — İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

Kanunu Esasi Encümeni mazbatası

İntihabı Mebusan Kanunu muvakkatinin bâzı mevaddını muaddil olmak üzere Erzurum Mebusu Süleyman Necati, Mersin Mebusu Salâhaddin, Canik Mebusu Emin beyler tarafından teklif olunan lâyihai kanuniye Heyeti Umumiyyeden encümenimize havale buyurulmakla mütalâa ve müzakere olundu :

1. — Lâyihai mezkûrenin birinci maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisi âzasının her yirmi bin nüfusu zükûrda bir nefer olmak üzere intihabını mutazammın olup filhakika Türkiye ahalisinin gûnagûn felâketlerle mâli olan ahvali harbiye sebebiyle calibi ehemmiyet bir surette tenakus etmiş olmasma ve iki kuvveti müçtemi ve müstemirren münakit Büyük Millet Meclisi âzası miktarının yalnız teşriî salâhiyeti haiz bulunan Eski Meclisi Mebusan Âzası miktarından fazla olması lüzumu âzadei kayıt ve tereddüt bir hakikat bulunmasma binaen maddei mezkûredeki fikir, esas itibariyle şayanı kabul görülmüş ve teklifin bâzı elfazı tebdil ve nispeti tezayüt, misal iraesiyile bir kat daha tavzih olunarak birinci madde o veçhile tanzim kılınmıştır.

2. — İntihap Kanununun on birinci maddesi mucibince şimdiki kadar yirmi beş yaşını ikmal etmeyenler intihabetmek hakkına malik değillerdi.

Teklifin ikinci maddesi on sekiz yaşını ikmal edenlere bu hakkın verilmesi şeklinde olup milletinin alettedriç tezayüdü nazarı şükranla görülen rüşdü siyasi ve idraki idarisi dolayısıyla teklifteki haddi sin mâkul ve şayanı kabul görülmüştür.

3. — Teklifin üçüncü maddesi Encümenince uzunuzadıya tetkik ve münakaşa edildi. Muhtelif ahkâm ve fikaratı havi olan bu maddenin Hükümeti Merkeziye tarafından mansup bilûmum memurin ile jandarma ümera ve zâbitanın ve berrî, bahrî, havaî erkân, ümera, zâbitan ve küçük zâbitanın ve müddeiumumilerle bilûmum hükkâmın intihabetmek hakkından memnuiyetlerini tazammun eden fıkraları hakiki ve mülzim esbabı mucibeye istinadeylediğine kanaat hâsıl edilememiş ve zevatı mâruzanın hakkı intihaplarını istimal etmelerinde mahzur tasavvur olunmadığı gibi bilâkis bir şekli bedîî ve müstahsen de mütecellî ve müteşekkil ve salâhiyeti teşriîye ve icraiyyeyi haiz olan Büyük Millet Meclisine âza intihabına milletinin efrat ve sunufu münevveresi ne kadar çok iştirak ederse o nispette musip ve mucibi memduhiyet olacağı teemmül edilmiş olduğundan (intihabetmek) hususuna mâtuf ve mütaallik olan şıkkı teklif reddedilip mülkî ve askerî bilûmum memurin ve mensubinin (intihabetmek) hakkına malik oldukları üçüncü madde olarak tesbit edildi.

Tahtı silâhta bulunan efradı askeriye ile jandarma efradının intihabetmekten memnuiyetleri hakkındaki teklif, bunların intihaba iştiraklerine vazifelerinin mahiyeti müsaidolmadığından kabul edilerek bu husus dördüncü madde olmak üzere tahrir edilmiştir. Hangi zevatın buldukları mahalde - istifa etmeksizin - Büyük Millet Meclisine âza intihabolunamayacakları bahsinde de müdavelei efkâr olundukta intihabolunabilmek için (istifa) şart ve kaydının hikmeti vaz'ı ve tansisi nev'i memuriyet dolayısıyla emri intihaba gayrimeşru tesir ve nüfuzun men'i mülâhazası olacağı tabîî olup bu kabîl tesirin ise ancak hasbelvazife ahali ile fazla temas ve münasebeti olan memurinden sâdır olabileceği teemmül edilmiş ve şu halde rüesayı memurini mülkiye ve maliye ile müftü efendilerin müntahibisani intihabına başlanma-

dan lâakal bir ay evvel istifa etmedikçe mahallî memuriyetlerinin bulunduğu dairei intihabiyeden âza intihabolunamayacakları gibi istifa etmelerinde türlü türlü müşkülât ve teşevvühat ihtimali bulunan ahzi asker şube ve kalem reisleriyle jandarma alay, tabur ve bölük kumandanlarının - ademiistifa kaydına tâbi olmıyarak alehlîlak - mevkii memuriyetlerinin dâhil bulunduğu daireden intihabolunamayacakları esası kabul edilecek beşinci madde o yolda yazılmıştır.

4. — Teklifin 4, 5, 6, 7, 8 nei maddeleri heyeti teftişiyenin temsili mesleki usulüne göre teklili talebini ve teferruatını şâmilidir. Halbuki şekli intihap esasen temsili meslekî usulüne göre cari ve bu münasebetle memleketimizde meslekler ve meslek teşkilâtı henüz mevcut ve mütebellir olmadığından böyle gayrimalûm ve gayrimütebariz bir teşkilâtın hey'atı teftişiyeye intihabında kabulü muvafık olmadığı gibi bilfarz kesirüladet olan zürra ile pek kalil olan mesaliki hürre ve saire erbabının kendi aded ve miktarlarıyla mümessillerinin aded ve miktarları arasında âdil ve hakikata karip bir nispet bulunamayacağına ve heyeti teftişiyeye âzasının intihabı için teklif ve tarif olunan usul memul ve belki de mevhum olan nimet ve menfaate nispeten ihtiyarı caiz olamayacak kadar azîm külfet ve meşakkatlerle memlu ve mahmul olduğuna velhasıl kabiliyeti tatbikiye ve muhassenatı idariyesi bulunmadığına binaen mevaddı mezkûrenin reddi ekseriyetle karargir olmuştur.

5. — Kavaninin hakkı tefsiri zaten Meclisi Âliye aidolup elyevm mevcudolan heyeti teftişiyeye teşkilâtı da ipka edilmesi itibariyle tarzı muhaberenin tebdiline mahal ve münasebet kalmadığından bunun reddi tezekkür edildi.

6. — Müntahibievvel ve sani veya mebus olabilmek için vergiyle mükellefiyet meşrut olmadığı mealindeki onuncu madde müzakere olunarak kabul ve şimdiye kadar yalnız müntahibievveler için meşrut olan az - çok vergi kaydı ilga ve diğerleri de bu meyanda bilvesile tasrih olunarak altıncı madde olmak üzere terkîm edildi.

7. — Teklifin on birinci maddesi Büyük Millet Meclisi âzalığı ile Devlet memuriyetinin bir zat uhdesinde içtima edemeyeceği zemininde olup bunun için zaten Kanunu Esaside sarîh madde mevcut ve bâzı müstesnaiyatı da Nisabı Müzakere Kanununun dördüncü maddesinde mezkûr olduğu gibi mahiyeti teklifin intihaptan sonraki

ahvale taallûkundan dolayı bu kanuna münasebeti mefkudolmakla esasen ve halen müstağniî anlı olan madde mükellefe reddolundu.

8. — İki hükmü muhtevi olan on ikinci maddenin (İntihabat bir derecelidir, ancak üç devrei intihabiyeye için iki dereceli yapılacaktır.) fıkrası istikbale muzaf olup halbuki aşağıda arz edileceği üzere encümenimizce şimdilik yapılan tadilât hususatı müstacele ve mübremeye maksur olduğuna ve teklif olunan noktai nazarın bilâhara İntihap Kanununun tamamen tetkikiyle tadilâtı külliye icra edilecek zamana tehiri bilvücu münasibolacağına binaen fıkrai mezkûrenin reddi takarrür ettikten sonra müntahibisani adedinin her iki yüz elli nüfusu zükûr için bir nefer olacağı hakkındaki ikinci fıkrası - eski nispeti mâkuleyi muhafazaten - iki yüz nefer için bir müntahibisani olması suretinde tadilen kabul ve misal iraeisiyle tavzih ve yedinci madde şeklinde tesbit olundu.

9. — Mebus olabilmek için reye iştirak eden müntahibisanilerin ekseriyeti mutlakasını ihraz etmek şartını nâtik olan on üçüncü madde hakikaten şayanı temenni bir kaide ise de şimdilik kabili tatbik görülemediğinden reddolundu. Çünkü:

A) Ekseriyeti mutlaka olup olmadığı ancak neticei intihabatın vilâyet veya livalarca tetkik ve tasnifi neticesinde anlaşılabilip ekseriyeti mutlaka hâsıl olmamış ise bütün dairei intihabiyede ikinci defa ve yine ekseriyeti mutlaka hâsıl olmazsa - Meselâ izafî tarz ve tarihte - üçüncü defa intihap ierası vesaitsizlik yüzünden mahkûmu müşkülât olan memleketimizde müntahibisanilerin mükerreren dışarı mezahimi seyrüsefer olmalarını intaceder.

B) Ekseriyeti mutlakayı istihsal için bir kısım mahallerde henüz intihap ile iştigal olunurken diğer bir kısım mahaller mebuslarının Meclisi küşad için intizarda kalmaları ve Meclisin miadında açılmaması gibi mahzurları da vardır.

10. — İntihap Kanununda mucibi ceza görülen muamelâta mütecasir olanlar memurini Devletten ise her hangi makamda bulunursa bulunsun, mahakimi umumiyeye sevk ve muhakameleri mevkufen icra olunmasına mütedair olan on dördüncü madde tağyirine mahal görülemiyen usulü mevcudei kanuniyeye muhalif ve «mevkufiyeti katiye» nin henüz sıhhati mütahakkak olmıyan her hangi bir isnat ile memurinin hemen tahtı tevkife alınması

gibi adaletsizlikleri mucibolacağına, emri tev-kif hususunda hükkâm ve mahakimin tarifati kanuniye dairesinde malik oldukları hakkı takdire bir tecavüzü bâriz teşkil edeceğine ve Hürriyeti Şahsiye Kanununun da mevcudiyeti-ne binaen reddolundu.

11. — Büyük Millet Meclisine âza olabil-mek için Türkiye'nin bugünkü hudutları dâ-hilindeki mahaller ahalisinden bulunmak ve saire gibi şurut ve kuyut vaz'ını şâmil olan on beşinci madde bittetkik lâyihamızın birinci maddesine dercedilen (Türkiye Devleti halkın-dan) tâbirine nazaran mebusanın bu halktan olacağı tabii olup ancak kimlere (Türkiye Dev-leti halkı) denilebileceğinin tarif ve tahdidi Tâbiyyet Kanununa ait bir mesele olarak bu Kanuna taallûku görülemediğine ve tâbiyyet Kanununda (Türkiye Devleti halkı) kimlere ıtlak olunabilirse onların mebus olabilmelerin-de asla mahzur olmayıp bunun haricinde da-ha fazla (Şurutu temekkün) vaz'ı münasibola-mıyacağına ve gerek ahvali harbiye dolayısıy-le Türkiye halkının uğradığı cîm ziyat ile düşmanın ika ettiği tahribat yüzünden seke-neye ve muhacirine muhtac ve muntazır kalan aziz yurdumuza bilâdı saireden Türk ve Müs-limanların nakil ve hicretlerini teşvik ve haf-tâ kendilerine müsaadati mahsusai mümkün-e bahış ve vaz'ı lâzımgelirken bilâkis bâzı hu-kuku mühimmei siyasiyeden alehtlak mahrum bırakılmaları doğru bir keyfiyet olamıyaca-ğına ve senelerden beri Türkiye'de mukim olup Türklük camiasının gayrikabilî tefrik ve infikâk efrat ve eczası hükmüne giren, dinen ve emelen müttehit ve fakat aslen gayritürk zevatı bu haktan men'i ve hacir eylemek şaritai nasfet ve isabete gayrimakrun bir kai-dei mâkûse olacağına mebni reddi takarrür etti.

12. — Teklifin 16, 17, 18 nci maddeleri za-ten mütearife kabîlinden olmakla lâyihamıza 8, 9, 10 neu madde olarak tenmik olundu.

Gerçi Van Mebusu Haydar Beyin de encü-menimize muhavvel ve İntihabı Mebusan Ka-nununun tadilâtını müştemil bir lâyiha kanu-niyesi daha var ise de bu lâyiha çok esash ve teferruatlı tadilâtı muhtevi ve İntihap Kanu-nunun hemen baştanbaşa tebdilini mutazam-ının olup tetkik ve intacı pek uzun zamana mü-tevakkıf ve memleketin ihtiyacatı müstakbele-

sini bihakkın tatmin edecek usul ve eşkâli in-tihap keyfiyeti dîrudîraz tecemmül ve münaka-şatı müstelzim olmak mülâhazasıyle şimdilik hasran mübrem ve zaruri olan tadilâtı mü-beyyin lâyihamızın Heyeti Celileye takdimi tercih ve tensibolundu.

Binaenaleyh mevaddı kanuniye berveçhi zir dere* ve tezbir olunarak Heyeti Umumiyyeye liicilâlârz Riyaseti Celileye takdim olundu.

27 Şubat 1339

İntihabı Mebusan Kanunu muvakkatinin bâzı mevaddını muaddil Kanun

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Mecli-sinin mişkârı âzası Türkiye Devleti halkından her yirmi bin nüfusu zükûrda bir nefer olmak üzere ihtihabolunur. Bir dairei intihabiyenin nüfusu zükûru yirmi binden dun olsa dahi her halde bir mebus intihabına hakkı olacağı gibi nüfusu zükûrun yirmi binden fazlası için ber-veçhi âti muamele ifa olunur. Şöyle ki :

Otuz bine kadar bir, otuz bin birden elli bine kadar iki, elli bin birden yetmiş bine ka-dar üç, yetmiş bin birden doksan bine kadar lört mebus intihabolunacak ve bu miktardan ziyadesi bu nispet üzere artırılacaktır.

MADDE 2. — On sekiz yaşını ikmal eden her ferdi zükûr intihabetmek hakkını haizdir.

MADDE 3. — Bilcümle memurin ve mual-limîn ile berrî, bahrî, havai erkân, ümera ve zâbitan ve küçük zâbitan ve üniformayı lâbis kâffei mensubîni askeriye ve bilûmum jandar-ma erkân, ümera ve zâbitanı intihabetmek hak-kını haizdir.

MADDE 4. — Tahtı silâhta bulunan efradı askeriye ile jandarma efradı intihaba iştirak-ten memnudurlar.

MADDE 5. — Vali, mutasarrıf, kaymakam, defterdar, muhasebeci, malmüdürü olan zevat ile müftüler müntahibisani intihabına başlan-mazdan lâakal bir ay evvel istifa etmedikçe mahallî memuriyetlerinin bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabolunamıyacakları gibi bilûmum ahzi asker şube ve kalem reisle-riyle janlarma alay, tabur ve bölük kumandan-ları dahi mevkii memuriyetlerinin dâhil bulun-duğu dairei intihabiyeden mebus intihaboluna-

mazlar. Aksi takdirde intihabı vâkı muteber olmaz. Ancak devairi sairei intihabiye bu hükümden müstesnadır.

MADDE 6. — Müntahibievvel, müntahibisani veya mebus olabilmek için vergiyle mükellef olmak meşrut değildir.

MADDE 7. — Bir nahiyede dâhilinde bulunau nüfusu zükûrdan her iki yüz kişi için bir müntahibisani intihabolunur. Fazla veya küsurat için berveçhi âti muamele ifa olunur.

Üç yüze kadar bir, üç yüz birden beş yüze kadar iki, beş yüz birden yedi yüze kadar üç, ilâh.. Müntahibisani intihabolunur.

MADDE 8. — İntihabı Mebusan Kanunu muvakkatinin ve intihabı mebusana mütaallik tevarihi muhtelifede müntaşir kavani saire ile Kanunu Esasinin işbu kanuna muhalif ahkâmı mülğadır.

MADDE 9. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyüliçeradır.

MADDE 10 — İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından iera olunur.

Kanunu Esasi

Encümeni Reisi

Izmir Mebusu

Yunus Nâdi

Kâtip

Biga

Hamid

Dokuzuncu maddeye muhalifim

Mehmed Nusrat

Âza

Kütahya

Mehmed Ragıb

Âza

Kângırı

Behçet

Mazbata Muharriri

Karahisarî Şarki

Ali Süruri

Âza

Erzurum

Âza

Karahisarî Şarki

Mustafa

Âza

Bursa

Osman Nuri

Âza

Üçüncü, beşinci maddelerin bâzı fıkralarına muhalif olduğum gibi tayyedilen bâzı mevaddın tay kararına muhalifim ve esbabı muhalefetimi esnayı müzakeresinde arz edeceğim

Hakkı Hami

REİS — Söz Hüseyin Avni Beyindir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler; intihaplar malûmuâlileri bir milletin derecei rüşdünü ispat için en mühim bir mi'yardır. Mil-

letimiz Meşrutiyete nail olduğu zaman - ki 93 tarihindedir - bunun ka'rina nüfuz edememişti. Eğer intihabın ka'rina nüfuzetmiş olsaydı, Meşrutiyeti kırk sene daha geriye götürmemiş olurdu. Fakat o geriye kaçan kırk sene; o meş'um devre, milletimizin hayatında mühim bir belâ olmuştur. Bir belâ ki, benliğimizi kıracak vaziyette idi. Şunu da istitraden arz edeyim ki; İslâmiyet ruhu ile hür ve serbest yaşayan dimağlar bile Garb ile temasta buluna buluna, nihayet o meş'um istibdadı - ki şer'in kabul etmiyeceği derecede memleketimizde tahribat yapıyordu - yıktılar. O devrin kıymetli insanları gerek dâhilde ve gerek hariçte uğraşarak ve çalışarak bize intihabın kadrini ve meziyetini öğretiler. Fakat efendiler; Meşrutiyet olur olmaz, hürriyeti; kendi şahıslarından başkasına vermeyen bir zümre hâsıl oldu. İyi bilirsiniz ki; bir zaman sopa ile, işkence ile reyler alındı. Tabiidir ki bu hal bir taraftan fena neticeler veriyor ve diğer taraftan halkın en büyük mektebi olan felâket mektebi; dersini veriyordu. Eskisi gibi halka tazyik yaparak onun başına çıkacak mebus; o tasavvur ettiğiniz meş'um Hükümetten başka bir şey kuramaz. Bu defa, evvelece talibim diye kendi başına musallat olan kuvvet daha ziyade fenalığını ispat için kendi eliyle olmuş gibi kendini aldatır. Bugün bu şekilden haricolarak kimse bir şey tasavvur edemez ve bu hal milletin derecei tekemmülüdür. Ben temenni ederim ki, bütün milletin ferden ferda reyinden kopmuş bir mebus olayım; fakat eminim ki bugünkü intihabımızda ekseriyeti izafiye ile mebus olduğum zaman ekseriyeti izafiye ile milletin başına musallat olmak var, milletin hakkı meşruuna ve reyine sahibolması zarureti içerisinde ifayı vazife mecburiyeti vardı. Ben bu hatayı biliyordum. Milletin yetişmesi için var kuvvetiyle çalışmalıyım.

Zaman zaman görüyoruz ki, tekâmüller, bazı kanun ihtiyacını bizde hâsıl ediyor. Bugün de elimizde mevcut İntihap Kanununun bâzı mevaddını tadil etmek mecburiyetinde kahyoruz.

Böyle kanunlar, milletin irfanını tezyidetmez. Ne derece kanun yaparsanız yapınız, iş milletin o kanunun hüsnüistimalini ve bu hususta lâzımgelen fedakârlığı anlayacak kabiliyette olması esasını düşünmektedir. Çünkü ne kadar iyi bir kanun yapacak olursanız olunuz mesele; onun hüsnütatbikindedir.

Ben bu kürsüden, milletvekili olarak, müvekkillerimden çok istirham ediyorum; her hangi bir mebusu intihabederken bilsin ki her türlü mukaddesatını ona verecektir. O el, bütün mukaddesatını muhafaza edecek bir el olmalıdır. Aşk ve iman ile, asıl kanunu tabii o intihabı temin eder. İntihapta en ziyade lâzım olan şey, hüsnüintihabı temin edecek kabiliyet ve liyakati bir insanın kendisinde görmesi ve itimadı nefis sahibi olması noktasıdır. Heyeti Celileden burada istirham edilecek nokta şudur: Kanunu yaparken hüsnütatbikini de temin ederse o zaman bahtiyardır. Millet Meclisi için vazife budur efendiler.. İntihabatta fedakârlık ne dereceye kadar olabilir?.. Bunu herkes düşünmelidir.

Şahsa ait bir mesele ve meselâ kızını birisine tevzicedecek olan bir adam, o insanda nasıl bin türlü evsaf arıyorsa, halkın da bir mebusta ne gibi evsaf arıyacağını bihakkin bilmesi ve böyle evsafı haiz olduğunu, bildiği bir adamı o mevkie getirmesi onun hakkıdır.

Bizim yegâne vazifemiz de, o adamın bu hakkını istimal için üzerimize aldığımız bir borcu, namus borcu bilmektir. Memleketimizdeki en büyük dert ve yaranın bu olduğunu bilerek kanunumuzu bu yolda götürmek mecburiyetindeyiz. Cidden memleketi bilmiyen ve düşünmiyen bir mebusun; millete musallat olmuş olan belâlı Hükümetlerden daha belâlı olduğunu tasdik etmek lâzımdır; Bu kanun da bize gösteriyor ki usulu intihapta bir tekemmül mecburiyeti vardır. Gerek derece itibariyle ve gerek miktar itibariyle bu usulü tevsi etmek ihtiyacını hisseden bâzı arkadaşlarımız evvelece bir lâyihai kanuniye vermişlerdi. Bu lâyihai kanuniye daha mevkii müzakereye gelmezden evvel bin türlü tefsirata uğramış ve memleketin için de nâhoş ve beyenilmez birtakım dedikodulara zemin olmuştu. Evet efendiler! Bu mesele nin daha ilk devresinde lâyihai kanuniye tanzim edilirken millete azîm bir ders olmuştu ve bunun akislerini duymakla bahtiyarım. Bu lâyihai kanuniye bâzı suitevillere, tefsirlere veya hut telâkkilere uğramıştı. Halktan bâzı sualler sorulduğu zaman - acı bir hakikattir efendiler, fakat milletimizin bir kabiliyeti olmak itibariyle maâl iftihar söyleyeceğim - halka en mühim ders oldu. Halkın itimadı tanımakla ve tanımak ta temasla ve temas ta ya âsarı ilmiye ile veya

şahsi olur. İşte bu kanunun ruhunu bu teşkil etmektedir.

Deniyor ki, bir mebus intihab olunurken - evvelki kanunumuz mucibince intihab olunurken memleketimizin vesaiti nakliyesi az, vesaiti muhaberesi azdı binaenaleyh muhtelif muhitlerde aynı ruhu taşıyan insanları halkın tanımamasında usret vardı.

Maalesef, 93 tarihinden beri aradan bu kadar zaman geçtiği halde vesaiti istihbariyemiz de, vesaiti nakliyemiz de hâlâ olduğu gibi yerinde duruyor. Bu ihtiyaç hâlâ bertaraf edilmemiştir. Mebus vatandaşa daha ziyade takarüb ederek derdiyle hemderdolmalı, yakından temas etmeli; onun için teklifte bâzı kuyud ve şurut talebedilmişti. O kuyud ve şurut burada mevzuu müzakere edilirken, memlekette tanınmış olan bâzı zevat memleketin yüksek simaları, bunu başka suretle telâkki ederek, başka tevillere, tefsirlere uğrıyacağına kaani oldular ve milletten sordular. Millet buna gayet soğukkanlılıkla mukabelede bulundu ve hususi mektuplarla bu teklifi alkışladı. Fakat bununla hiçbir zaman Türk Milleti, kendine merbutiyeti iddia eden; lisanına, harsına riyaet eden, hürmetkâr olan, hukukunu ve benliğini tanımış olan insanları, hariçte bırakmayı hatırına getirmemiştir ve bu teklifte, memlekete hizmet edip de kendisini tanıtmış ve memleketle alâka peyda etmiş olan insanlar hiçbir vakit hariç kalamazdı. Bu teklif öyle bir hale geldi ki; Avrupa'ya karşı da bizi biraz dedikodu vaziyetinde gösterdi. Bu teklif Heyeti Umumiyenin kararıyla Lâyiha Encümenine havale olunmuş ve oradan kabul suretiyle buraya gelerek aynı gün de alkışlarla Kanunu Esasi Encümenine havale edilmişti. Bu esnada halkın bâzı şikâyetleri gibi görünen telgraflar da manzuru âlileri olduğu gibi bunları bütün eihan da kemali ciddiyetle okudu. Bu telgrafların sureti virudu ve tanzimi hakkında bir şey söylemeyeceğim. (Handeler) Millet, tamamiyle aulanmış ve herkes buna vukuf peyda etmiştir.

MUSTAFA LÜTFİ B. (Siverek) — Sipariş!..

HÜSEYİN B. (Erzincan) — İsmarlama!

HÜSEYİN AVNİ B. (Devanla) — İşte efendiler, levülhamdü velminne mebuslarımız günden güne memleketin ihtiyacatını takdir

ederek terakkiye doğru yürümektedir. Meselâ evvelece elli bin nüfusu zükûr üzerine tanzim edilmiş bir kanun vardı. Bu defa, bu teklifi yapan arkadaşlarımız, kadınların mevkiini de nazarı dikkate alarak hareket etmişlerdir. Her şeyin bir derecesi, bir vesilei tekemmülü var. Kanun teklifinde, kadınlar tekemmül edip de, rey hakkını istimal etmek derecesine gelinceye kadar onlar aile efradı beyninde aile reislerine rey vermiş gibi talâkki edilerek yirmi bin nüfusu zükûrda bir mebus intihabını esas ittihaz etmiştir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bilmem, ama böyle bir te'vil akıl ve hayale gelebilir mi?

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Temenni ederim ki, Hilmi Bey ve bütün Heyeti Celine kadınlık âlemimizin - seciyelerinden hiç şüphem yoktur - ilim ve irfanlarını da tekemmül ettirirler. Onların da erkekler gibi bu tarzda din ve dinayetleri ahkâmı diniyemiz dairesinde tekâmül eder ve onların da reylerine hürmet ederiz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — İntihabetmek ve edilmek hakkını vermiyorsunuz; fakat kadınları saymıyorsunuz da. (Gürültüler)

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Efendiler; kadınları saymamak, validesine hürmetsizlik etmek demektir. Hâşâ biz validemizi babamızdan çok severiz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Zâhirî mânasına aldım Paşa Hazretleri.

DURAK B. (Erzurum) — Bu millet seni mebus yapmaz, yapmaz. (Yaparsa hata yapar, sesleri)

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Bugünkü ihtiyacı encümeninde nazarı dikkate alarak evet biz de istikbal için, bir fikir, bir cereyan vererek efkârı ihzar etmek mecburiyetindeyiz ve temenni ederim ki, bu hak verilmeden ziyade alınacak bir haktır. Her halde onlar da bu husustaki haklarını kendilerine lâyak gördüğü zaman bizden alırlar. Bunu zamana terk ediyorum. Tabiidir ki, daha ziyade mütekâmil bir kanun çıkarmak arzu ederiz. Fakat bugün görüyorum ki, bu da noksanıdır. Bu noksanı telâfi etmeyi inşallah bizden sonrakilere bırakırız, bugün encümenin tertibettiği kanun bâzı cihetlerden noksanıdır. Bu noksanları inşallah hüsnütelâkki ve hüsnütet'vil etmek şartıyla memle-

kete bomba şeklinde yanlış talâkkilerle, te'villerle beyanatta bulunmuyarak, hakikati görüp bu hakikat üzerinde halkımızın faidesini temin edecek esasları kabul ederiz. İnşallah efendiler! Encümenin çıkardığı maddeler diyor ki - Cidden bendeniz de böyle düşünüyorum - Türkiye halkı intihabedeceği insanı ne kadar tavsiye ederseniz ediniz, kendisinin takdirine bağlıdır. Reyini istimal ederken reyini kime vereceğini henüz kendisi takdir etmiyorsa, sizin takdir ettirmek için uğraşmanız nâfiledir. Dâhilden ve hariçten matluba muvafık insanlar bulunmadığı takdirde bu hassayı kendilerinde görmek ve yoksa nasihat suretiyle ilka etmek lâzımdır. Heyeti umumiyesi itibariyle elbette böyle bir tadile ihtiyacımız vardı. Halkın daha ziyade hakkı intihaplarını tevsi ediyoruz. Maddelerin müzakeresinde daha lüzumlu hususları birer birer tetkik ederiz. Heyeti umumiyesinin kabulüyle maddelere geçilmesini bendeniz teklif ediyorum. (Kabul, sesleri)

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Usule dair arz edeceğim. Heyeti umumiyesinin müzakeresinden vazgeçilerek maddelere geçilmesini ve Hakkı Hâmi Bey biraderimizin mütalâatını maddelerde söylemesini rica ederim. Maddelere geçelim.

REİS — Hakkı Hâmi Bey diyor ki, Kanunu Esasi Encümeninden bâzı hususata dair soru-çaklarını vardır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, Hakkı Hâmi Beyin burada şerhi var. «Üçüncü, dördüncü madde hakkında» diyor. Orada söylerse daha iyi olur.

REİS — Refik Şevket Bey «Heyeti umumiyesini müzakereye hacet yoktur. Müzakerenin kifayetinun reye konulmasını teklif ederim» diyorlar. Kabul edenler....

NECATİ B. (Erzurum) — Teklif sahibiyim bendeniz. Halbuki bâzı maddeler vardır, encümenince tekliften çıkarılmıştır. Onun için izahat vereceğim.

REİS — Maddelere gelindiği zaman söylersiniz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Sahibi tekliflerin, izahata hakkı vardır.

REİS — Müzakerenin kifayeti hakkında takrir var.

NECATİ B. (Erzurum) — Kifayetin aleyhinde söyleyeceğim efendim. Malûmuâlileridir

ki, intihap en büyük bir meşgaleyi milliyedir. İntihap Kanununun tadili hakkında nazarı dik-kati âlilerine vaz'edilen projenin heyeti umu-miyesi hakkında uzunuzadıya teatii efkâr edi-lirse - Çünkü, bunlar prensiplere istinadede - o prensiplerde itilâfat hâsıl olursa o prensipler tebellür ederse maddelerde müşkülâta tesadüf edilmez ve hemen tadilât ile birbiri arkası sıra intacedilmiş olur. Böyle prensibe istinadeden bâzı esaslar ki, - bizim projemizde vardı - Ka-nunu Esasi Encümeninde tayyedilmiştir. Bunlar hakkında beyanatta bulunmayacak olursak za-ten onlar mevzu değildir, tayyedilmiştir, ehem-miyetli göreceğiniz hususat ihmal edilmiş olur. (Gürültüler) Teklifimizin esbabı mucibesini arz etmemize neden müsaade etmiyorsunuz?

REİS — Heyeti umumiyesinin müzakeresini gayrikâfi görerek söz almışlardır. Onun hak-kında söylüyorlar efendim.

NECATİ B. (Devamla) — Bu esas noktai nazardan müzakere kâfi değildir. Heyeti umu-miyesi hakkında müzakerenin devamını teklif ediyorum.

REİS — O halde, kararınıza müracaat mee-buriyetindeyim. Heyeti umumiyesi hakkında müzakereyi kâfi görenler ellerini kaldırsın. He-yeti umumiyesi hakkında müzakere kâfi görül-müştür. Maddelere geçilmiştir.

Efendim, müsaade ederseniz on dakika te-neffüs edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı celse; saat : 3,10

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,20

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Mazhar Bey (İstanbul)

REİS — Celsei kışadediyorum. Birinci maddenin müzakeresine başlıyoruz.

İntihabı Mebusan Kanununun bâzı mevaddını muaddil Kanun

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclis-inin miktarı âzası Türkiye Devleti halkından her yirmi bin nüfusu zükûrda bir nefer olmak üzere intihabolunur.

Bir dairei intihabiyenin nüfusu zükûru yir-mi binden dun olsa her halde bir mebus inti-habına hakka olacağı gibi nüfusu zükûru yirmi binden fazlası için berveçhi âti muamele ifa olu-nur. Şöyleki :

Otuz bine kadar bir, otuz bin birden elli bine kadar iki, elli bin birden yetmiş bine ka-dar üç, yetmiş bin birden doksan bine kadar dört mebus intihabolunacak ve bu miktardan zi-yadesi bu nispet üzere artırılacaktır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efen-dim, burada zait bir kelime görmekteyim. (Tür-

kiye Büyük Millet Meclisinin miktarı âzası Tür-kiye Devleti halkından) yani bu neyi istisna ediyor? Türkiye Devleti halkından gayri bir şey hatıra gelmez ki, neyi istisna ediyor? Bu ka-yıt zaittir. Encümen anlatırsa ısrar etmem. Fa-kat bu şekilde kabul etmem.

ALİ ŞÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Eski kanunda (Tebeai Osmaniyeden) tâbiri vardır. Bu kayıt ona mukabil konmuştur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Aşağı-da evsaf vardır. Şöyle olmalı, böyle olmalı di-yor. Bu evsaf orada variken «Türkiye Devle-ti halkı» kelimesi zaittir.

HAYDAR B. (Van) — Aynı tâbir Teşki-lâtı Esasiye Kanununda da vardır. Onun için konmuştur.

REİS — Efendim madde hakkında başka söz isteyen yok. Birinci maddenin müzakere-sinin kifayetini reyi âlilerine vaz'ediyorum. Birinci maddenin müzakeresini kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Kâfi görülmüştür.

Tadilname yoktur. Maddeyi aynen reyî âlilerine vaz'ediyorum. Birinci maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Birinci madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — On sekiz yaşını ikmal eden her hangi ferdi zükûr intihabetmek hakkını haizdir.

REİS — İkinci madde hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri)

İkinci maddeyi aynen reyî âlinize vaz'ediyorum. İkinci maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bileümle memurün ve mualimîn ile berî, bahrî, havaî erkân, ümera ve zâbitan ve küçük zâbitan ve ünüformayı lâbist kâffeî mensubini askerîye ve bilûmum jandarma erkân, ümera ve zâbitanı intihabetmek hakkını haizdir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bu gayet mühim ve nazik bir meseledir. Malûmuâlinizdir ki ordu her türlü cereyandan âzade olmalıdır. Fırkalara intisap gibi bir akideî siyasiye tanınrsa o, orduluktan çıkar. Orduya şirazesizlik girer. Fırkacılık girer ve ordunun yıkılmasına yegâne âmil bu olur. Evet! onlar da kanaati zatiye ve içti-hayiden mahrum insanlar değildir. Fakat asker elbisesini giydiği zaman hudutta Hükümetinden alacağı emirden başka kanaati zatiye ve içti-hadiyesine göre hareket edemez. Bulgarya'ya ilânı harbederseniz, filân fırka ora ile iyi geçinecek gibi böyle bir âkidelere kapı açacak olursanız çok fena kapı açmış olursunuz. Yoksa bu zâbitanımızın vatanla alâkasını kat'etmek değildir. Onları daha sâlim yoldan yürütmek içindir, yegâne gayemiz, memleketin refah ve saadeti ve selâmeti ve masuniyeti için onlara rehber olmaktır. Hükümet, onların hüsnüsuretle idaresi için bir kudreti âliyedir. Bu kudreti âliyenin emrettiği ıera kuvveti, bu gibi cereyanlara girerse orduyu çok iyi bir mevkie sokmuş olmazsınız. Bir kere bunun aleyhindeyim. Bahusus bir yerde birkaç ordu tekâsûf eder. Oramın zâbitanı intihaba iştirak etmek üzere azîm tesir yapar. Çünkü bu toplu gezer. (Encümen kabul etti sesleri) (Tay sesleri) tay mı efendiler? Encümeni Âli tayyını kabul ettikten sonra bendeniz sözü zait görürüm.

REİS — Efendim, müzakerenin kifayeti hakkında iki takrir vardır.

ENCÜMEN NAMINA ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisari Şarki) — Efendim, Kanunu Esasi encümenin bu maddeyi kabul ederken eshabı mucibe mazbatasında muharrer olan eshabı derpiş ettiği gibi ayrıca mühim bir sebep daha düşünmüştür. O da; Teşkilâtı Esasiye Kanununun maddeî münferidesi mucibince ikinci intihap sulh imza edildikten sonra yapılacağı için ortada seferber ordu kalmıyacağı mülâhazası idi. Onun içindir ki ümera ve zâbitanın intihaba iştirakinde bir mahzur görmemiştik. Halbuki iki gün evvel Meclisi Âli şimdiden teedidi intihaba karar vermiş olmasına ve bugün ordularımız seferber bulunmasına nazaran encümen bu maddenin tayyına muvafakat ediyor.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Encümeni âlinin kanaatine hürmetkârim. Yalnız bunu prensibolarak kabul etsinler, ne seferde ve ne hazardsa...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Reis Bey esasen bunun hakkında kanun vardır. Bu tayyedildiği zaman o kanunun hükmü kâfidir.

REİS — Efendim, Saruhan Mebusu Reşad Bey müzakerenin kifayetiyle maddenin tayyını teklif ediyorlar.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) Efendim encümeden bir sualim var. Büyük Millet Meclisi âzaları intihapta mahallerinde müntahibievvel veya müntehibisani olacaklar mı, olamayacaklar mı (Hay hay sesleri)

ALİ SURURİ Ef. (Karahisari Şarki) — Memnuiyet yoktur ve encümen de yeniden bir memnuiyet vaz'ını düşünmüş değildir.

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine
Üçüncü maddenin tayyını teklif eylerim.
Denizli Mebusu
Yusuf

Riyaseti Celileye
Müzakere kâfidir, üçüncü maddenin tayyını teklif ederim.

Saruhan
Reşad

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisari Sahib) Malûmuâliniz, bu tayyedilecek olursa eski İn-

tihap Kanununun ahkâmı cereyan edecektir ki onların hakkı intihapları vardır. (Hayır sesleri)

ALİ CENANİ B. (Gaziantep) — 1328 tarihinde çıkmış bir kanun vardır.

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim Reşad Bey maddenin tayyını teklif ediyor. Maddenin tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Üçüncü maddenin tayyını kabul edilmiştir.

Efendim dördüncü maddenin müzakeresine başlıyoruz. Üçüncü madde olacaktır.

MADDE 4. — Tahtı silâhta bulunan efradı askeriyeye ile jandarma efradı intihaba iştirakten memnurdurlar.

ALİ SURURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Efendim encümen namına arz edeyim ki bu maddenin lüzumu kalmadı. 1328 de neşrolunan kanunda zâbitan ile beraber efradın da intihaba iştirakten memnuiyeti zikrolunuyor. Onun için bunun da tayyını lâzımdır.

YUSUF KEMAL B. (Kastamonu) — Bendeniz bir söz isterim. Meclisi Âlinin zaptına geçmesi pek muvafık olacak bir şey vardır. Gerek bundan evvelki maddede ve gerek bu maddede mevzuubahsolan memnuiyet; hakkı intihap gibi pek muhterem bir haktan, gerek ümera ve erkân ve zâbitan ve gerekse efradı askeriyenin başkalarının mahrum olduğu gibi mahrumiyeti değildir.

NÂFİZ B. (Canik) — Zarureti siyasiyedir.

YUSUF KEMAL B. (Kastamonu) — Vatandaşın selâmet ve saadeti için konulmuş bir kaydı kanunidir.

REİS — Esasen bütün arkadaşlarımızın mütalâatı ve tememniyatı her hangi bir zümrenin her hangi bir tesirden mühafazasıdır. Yoksa o mübeccel haktan mahrumiyet değildir. Ve bu selâmeti memleket namınadır.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir.

Dördüncü maddenin ihtiva ettiği memnuiyet, zaten bir kanun ile teyidedilmiş olduğu için dördüncü maddenin tayyını teklif ederim.

Saruhan
Reşad

REİS — Efendim dördüncü maddenin tayyını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Dördüncü maddenin tayyını kabul edilmiştir.

Şimdi eski beşinci maddeyi okuyoruz. Bunun numarası üçüncü olacaktır.

MADDE 5. — Vali, mutasarrıf, kaymakam, defterdar, muhasebeci, malmüdüri olan zevat ile müftüler müntahibisani intihabına başlanmazdan lâakal bir ay evvel istifa etmedikçe mahalli memuriyetlerinin bulunduğu daire intihabiyeden mebusu intihab olunamayacakları gibi bilûmum ahzi asker şube ve kalem reisleriyle jandarma alay, tabur, bölük kumandanları dahi mevki memuriyetlerinin dâhil bulunduğu daire intihabiyeden mebus intihabolunamazlar. Aksî takdirde intihabı vâkı muteber olmaz. Ancak devairi sairei intihabiye bu hükmünden müstesnadır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim burada yine bir şey varidihattır. Bir noksan görmekteyim. Vali, mutasarrıf ve diğer memurlar müessir olduğu gibi burada ordu, kolordu kumandanları meskûtu nanh bırakılmıştır.

HACI İLYAS SÂMİ Ef. (Muş) — Onlar ümerayı askeriyededir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Ordu, kolordu kumandanlarının intihabata atılacakları zaman istifa etmeden daha evvel kendilerini intihabettirmeleri esasen sıfatı askeriyeleri ile kabili telif değildir. O zevat da mutlaka bulunduğu muntaka ve muhitte hiçbir zaman intihap hakkına malik olmamalıdır. Eğer vâzı kanun tesir görüyorsa tesirin en büyüğü oradadır. Alay ve fırka kumandanları intihabolunmaz. Fakat ordu, kolordu kumandanları intihabolunuyor. (Polis müdürleri de dâhildir sesleri)

Evet bunlar da şüpesiz merkezden tâyin olurlar. Yani nüfuzu memuriyetini istimal edecek olan her fert bulunduğu yerde intihap hakkını haiz olmadığı gibi esasen heyeti celile Hürriyet Kanuniyle - ki ünvanı halk nazarında budur. - Hürriyet Kanuniyle hukuku mülkadesesine tecavüz işte burada hâsıl oluyor. İntihaba tecavüz eden kimseler hakkında müddeiumumiler takibatı kanuniyede bulunacaktır. Bu cihet baki kaldıkça ordu, kolordu kumandanları, vali, mutasarrıf kim olursa olsun, esasen müddeiumumiler nüfuzu memuriyetlerini suiistimal suretiyle vâkı olacak tesirleri, hattâ temen-

ni ederim ki Hükümet tarafından gönderilen emirler şifreli bile olsa tutulduğu zaman, Dahiliye ve Adliye Vekilleri hakkında da müddeiumumiler her ne makamda olursa olsun takibatı kanuniyeyi yapsınlar. Efendiler, her hangi bir adam mukadderatı memleketi eline aldığı zaman illâ ben hizmet edeceğim diye nüfuzu memuriyetini aleti şerolarak istimal etmesi doğru değildir.

Bilâkis memlekette daha iyi bir Hükümet vücuda getirecek ve bu suretle gelecek olan mebuslar, halkın şüpesiz iyi mümessilleridir. Buna muhalif hareket edenler, gayrimeşru harekette bulunmuş olurlar. Esasen hukuku medeniyeye tecavüz bu mahiyette olacağından müddeiumumiler, ta ordu kumandanları ve saire hakkında da tatbikatı kanuniyede bulunmaya salâhiyet-tardır. Eski kanun ile, eski zihniyet ile hareket ederek Mebus intihap ettirmesini düşünen Hükümeti Allah kahretsin! (Amîn sesleri) teklif ediyorum efendim. «herhangi derece ve mertebede nüfuzu memuriyetini suiistimal edebilecek ve daha doğrusu istimâl edebilecek herhangi bir adam bulunduğu» diye madde dahilinde mutlak olarak zikrederseniz çok iyi olur. Demin bir arkadaşımız polis müdüründen bahis buyurdular. Cidden polis ve jandarma ile rey toplamak, hakimiyetle, hürriyetle istihza etmek demektir. Bunlara meydan vermemek için mutlak bir kayıt korsunuz. Her hangi mevkii ve mertebede olursa olsun, bulunduğu yerde hakkı intihaba emri nâfiz olan insanların orada yapacakları işler için bir kayıt konulmalıdır. Her ne kadar hakkı esasiyi, hakkı mukaddesi, Hürriyeti Şahsiye Kanunu kâfi ise de bunun da ilâveten vaz'ını arz ediyorum. Bu gibi zevatın da maddeye dercedilmesini teklif ediyorum.

ABDULLAH Ef. (İzmit) — Reis Beyefendi bendeniz de (müftüler) kelimesinden sonra (belediye reislerinin) de ilâvesini teklif ediyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Saatlerce, günlerce, aylarca söylenen neticesi anlaşılmiyacak bir kanundan bahsediyorlar. Arkadaşlar! demin nasılsa sarf ettiğim kanaatime dayanmayıp da gûya patlar gibi söylediğim bir söze karşı siz de gürlediniz, kiminiz (nisaiyundan) dediniz. Kiminiz (feminist) dediniz. Ne dersiniz deyiniz. Yalnız arkadaşlar, söylenecek çok

sözlerim vardı. Hepsini bırakıyorum. Hiç olmazsa yalnız Mazbata Muharriri Efendi Hazretlerinden rica ediyorum. Şuradaki zait kelimeleri kaldırsınlar, iş kesilsin.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — O zait kelimeler nelerdir?

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakir) — Bir su verilsin, susamış...

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim; bir istirahatım var. Sözüme devamdan beni mâzur görünüz.

REİS — Emin Bey buyurun!

EMİN B. (Erzincan) — Hüseyin Avni Bey keyfiyeti izah etti. Fikrine iştirak ederim.

DURAK B. (Erzurum) — Efendiler; biz bu kanunu gerçi yapıyoruz. Fakat bendeniz görüyorum ki Meclisi Âli bu hususta biraz hassas bulunuyor. Hassas olmakta gerçi hakları vardır. Fakat şunu da iyi düşününüz ki, biz bundan on sene evvelki intihabatı yapmıyoruz. Millet sinni rüşde vâsıl olmak üzeredir ve olmuştur. Millet gözünü açmıştır. Zannetmeyin ki, bugünden sonra millet birtakım ellerin altında, birtakım şüpheli eller altında intihap yapacaktır. Hayır efendiler, yapmayacaktır. Buna emin olunuz! Yapmayacaktır. Çünkü millet çok iyi anlamıştır. Millet bundan evvelce düşünemiyordu. Memleketini bilemiyor ve anlıyamıyordu. Fakat üç sene-den beri millet memleketin ne olduğunu, Hâkimiyeti Milliye'nin ne olduğunu ve kuvvetin ne olduğunu tamamiyle anlamıştır. Efendiler; millet bunu çok defalar ispat etmiştir.

Efendiler! O kadar tevahhuş etmiyelim, korkmıyalım. Gerçi Büyük Millet Meclisinin üzerindeki bu vazife pek ağırdır. Ağır olduğunu bendeniz burada bir kelime bulamamakla şerh edeyim. Fakat millet de size tevdi ettiği yükün ne kadar ağır olduğunu kendisi de takdir ediyor

Efendiler! Dairei intihabiyemize gittiğimiz zamanlarda onların bize ilham ettikleri şeylerden pek güzel anlıyoruz ki, millet bizim kadar takdir ediyor. Bugün millet hâkimiyetinin dördüncü senesinde bulunuyor. Millet bugün vekillerini imtihana çekiyor.

Zannetmeyiniz ki, millet, vekillerinin Büyük Millet Meclisinde iş görüp görmediklerini takdirden âcizdir. Onlar bizden daha iyi görüyorlar. Onun için demek istiyorum ki milletin gözü açılmıştır. Ben o kadar korku içinde bulunmuyorum. Zannediyorum ki millet, her halde bu de-

fa intihabedeceği vekillerini; kendi mukadderatının ne kadar ağır olduğunu. ve memleketin menafii âliyesini düşünerek intihabedecektir.

HAMDİ B. (Canik) — Hakkını anlamak başka, hakkını muhafaza etmek yine başkadır.

DURAK B. (Erzurum) — Bir şey demiyorum efendim. Heyeti Celilenin hakkı vardır. Heyeti Muhteremin de arzusu şudur ki, birtakım eller şu işin içine karışıp da birtakım münasebetsiz haller vücuda gelmesin. Doğrudur, hakkınız vardır. Yani bendeniz buna muarız bulunuyorum. Böyle bir kanun lâzımdır, yapalım, fakat korkacak bir işimiz de yoktur. Fakat bendeniz şuradan şu madde münasebetiyle o büyük millete bir hitapta bulunacağım. Diyorum ki, ey ulu millet! Ey büyük şanlı tarihler sahibi olan millet! Bugün senin mukadderatın için, senin istiklâlin için burada bir kanun yapıyor. Ey büyük millet! Sen bunu işitiyorsun, iki kulağımı birden aç, iyi dinle! Bundan sonra gelecek vekillerinin omuzundaki mukadderatı da iyi anla. Senin istiklâlini, senin vatanını, senin namusunu ve haysiyetini kurtaracak ellere teslim et. Evet ey büyük millet! Üç senelik bir imtihan devresi geçirdik. Mantık ile muhakeme et. Ondan istihraçedeceğin netice ile kendi mukadderatını onun eline ver... (Madde hakkında değil, sesleri) Madde hakkında söylüyorum. O büyük millete, bu kanun münasebetiyle bu kadar kanuni bir vazifeyi de ifa etmiyelim mi? Hangi şey madde hakkındadır? Bu kadar tarihî bir vazifemizi de ifa etmiyelim mi?

MAZİAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Durak Beyefendi; buyurduğunuz şeyleri namzetliğimizi koyduğumuz zaman söyleyeceğiz.

DURAK B. (Devamla) — Evet, öyle ise ben başka şey söyleyeceğim. Mausup memurini ve saireyi intihaba karıştırmak istemiyorsunuz. Öyle mi? (Öyle sesleri) Öyle ise efendiler; daireî intihabiyelerine gidecek mebuslar orada bir validen, bir mutasarrıftan, bir kumandanıdan, bir nahiye müdüründen aşağı mı tesir yapacaktır? Niçin bunu düşünmüyorsunuz?

Efendiler! Ne kanun yapsanız ve ne yapsanız tesir yapamaz. Burada yapılacak bir şey varsa o da mefkûredir. İşte efendiler, millete mefkûre veriyorum. Efendiler yapacağımız, kanunla falan olamaz. Millet mukadderatını kendi mefkûresine göre ve emniyet ettiği insanlara vermelidir. Eğer millet bunun harici bir şey yaparsa kendi eliyle, kendi hayatına

hâtime çekmiş olur. Evet bütün millet işitsin, bütün millet duysun. Kendi mukadderatını teslim edecek eller gayet namuslu ve temiz olmalıdır. Hiçbir propagandaya, hiçbir iltifata ehemmiyet vermemelidir. Yapacağı yalnız bir şey vardır. Namusuna, dinine, viedanına, şerefine, memleketin istiklâlini muhafaza edeceğine güvendiği adamlara teslim edeceklerdir. Bunu işitsinler ve bunu duysunlar. Ben bu mefkûreyi veriyorum. Onlar bu, büyük mefkûre ile yürüsünler.

NÂFİZ B. (Canik) — Efendim, Durak Beyefendinin buyurdukları, esas itibariyle doğrudur. Memlekette kanun yapmaktansa millete fikri kanunîyi telkin etmek daha nafi'dir. Millet ve memurlar ahkâmı kanunîyeyi bilir ve hüsnütatbik ederse, kavanine uzunuzadıya ihtiyaç yoktur. Fakat memleket de kanunsuz idare edilmez. Malûmuâliniz kanun milletîni vazifesini ve memurun salâhiyetini tâyin ve tahdideder, gerek memur ve gerek millet o hudut dâhilinde, kendi mefkûresi dâhilinde serbestîi harekâtına malik olur. Yoksa hiç kanun mevcudolmaksızın millet mefkûresi dâhilinde hareket etsin denirse o vakit memlekette hereâmercolur. Binaenaleyh İntihap Kanunu da memlekette hududu intihabı çizecek kadar bir projedir ve o proje millete ve İlukûmete tevdi edilir ve herkeste o proje dâhilinde hareket etmek mecburiyeti hâsıl olur. Onun için bugün mevzuu bahsolan kanunun üçüncü maddesi makamına kaim olan beşinci madde müzakere ediliyor. Bendeniz de oraya atfı kelâm ediyorum. Mebus, milletin mukadderatını idare edecek, milletin hayatı ile alâkadar olan kanunları tanzim edecek ve idaresini temin edecek mühim bir şahsiyettir. Yeni şekle nazaran bu kadar haizi ehemmiyet olan bir şahsın, bir vazifenin bugün ehemmiyeti dübâlâdır. Bugünkü mebuslar memleketin mukadderatı umumiyesine hâkimdir. Yalnız kanun tanzimi ile mükellef değildir. İdare ile de mükelleftir. Binaenaleyh mebus intihabı milletin en ziyade alâkadar olduğu fevkalâde ehemmiyetli bir maddedir, bir meseledir. Bunun için bunun üzerinde iyice ve çokça oynamak, iyi düşünmek, hakikat ne ise münakaşa neticesinde onu bulup tesbit etmek lâzımdır. Sonra ehemmiyetli bir vazifeye intihabedilecek zatın hiçbir tesir altında intihabedil-

miyeceği hakkında ne kadar dikkat edilse o kadar sezadır. Onun için tesirâtı umumiyenin izalesini kanun da emredecektir. Halk da kendi vazifesini ifa eder. Encümenin teklif ettiği maddede «Vali, mutasarrıf, kaymakam, defterdar, mal müdürü, müftü olan zevat müntahibisaniler intihabına başlanmazdan bir ay evvel istifa etmelidir» deniliyor. Bendeniz, müessir memur olarak yalnız bunları tasavvur etmiyorum. Bunlardan maada bâzı memuriyetler de vazife itibariyle halk üzerinde müessirdir. Burada dâhil olmayan o müessir memurlar, hükâm, müddeiumumiler ve belediye rüesasıdır. Bunlar da fevkalâde müessirdir. Gerçi belediye rüesası halk tarafından intihabedilmekte ise de halk tarafından intihabedildikleri dolayısıyla, buldukları mevkiin ehemmiyeti itibariyle mebus intihabında diğer memurlardan daha ziyade müessirdirler. Çünkü bunlar intihabatta heyeti teftişîye reisidirler. Doğrudan doğruya intihabı teftiş ederler. O hale nazaran memuriyetinden istifası teklif edilen memurlar meyanında belediye rüesasının ta başta bulunması elzemdir. Müftülerden sonra ayrı ayrı memurunin tadadında belki unutulmuş memurlar bulunmak ihtimali dolayısıyla arkadaşımızın buyurduğu vechile şöyle bir kayıt bulunması lüzumunu hissediyorum. «Müftüler ve merkezden mansup bilûmum memurin.» Bu cümleyi ilâve etmek lâzım. Bu kaydı ilâve ettikten sonra maksadımıza daha ziyade yaklaşmayı temin eder, zannederim. İşte mâruzatımı temin için maddenin tadiline dair bir takririm var. Bu kabul edildiği takdirde intihap, usulü dairesinde bilâtesirat, hüsnüsuretle temin edilmiş olacaktır.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Benim söyliyceklerimi Nâfiz Bey arkadaşımız izah ettiler. Yalnız kısaca şunu arz edeyim ki: İntihap üzerinde müessir olan yalnız bu maddede isimleri mezkûr olan zevat değildir. Müddeiumumiler, hükâm, polis müdürleri, jandarma kumandanları da müessirdir. Bu şekil kabul edilecek olursa belediye reisleri heyeti teftişîye reisidir. Bütün intihabın en mühim rolünü oynayacak olan odur. Gerçi heyeti teftişîye reisi olmak itibariyle mebus olmak için istifa etmesi lâzımdır. Fakat ne vakit istifa edecektir?

HAYDAR B. (Van) — Namzetliğini koyar.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — İşini evvelce yaptırır, namzetliğini en sonraya kor. Biz bunların emsalini bin defa görmüşüzdür. İsteddiği adamları heyeti teftişîyeye alır, istediği adamları müntahibisaniler intihabettirir. Müntahibisaniler gelip rey verecekleri gün, heyeti teftişîye riyasetinden istifa eder, bu suretle namzetliğini vaz'eder. Biz bunları çok gördük. Binaenaleyh belediye reisi olan zat, eğer heyeti teftişîye bu şekilde kalacaksa, encümen bu şekli kabul etmiştir. Benim esasen bu şekle muvafakatim yoktur. Hâkimiyeti Milliye esasiyle tevafuk etmek lâzımdır. Biz mademki Hâkimiyeti Milliye bilâkaydüşart milletindir diyoruz. Bu kaydı kendimize şiar ittihaz ettikten sonra ve o Teşkilâtı Esasiye Kanununa ittibâ ettikten sonra ona tevfikân bir heyeti teftişîye teşkili lâzımdır. Halk hâkimiyetini fiilen izhar için heyeti teftişîyesini kendi emniyet ettiği ellere, Hükümetin nüfuzu ve eli olmayan insanlara tevdi ederek intihabını yapmalıdır ki, Hâkimiyeti Milliye şiarını hakikaten kabul ettiğimizi ve bu bizim şiarımız olduğunu fiilen teyit ve ispat etmiş olalım. Yoksa heyeti teftişîye bugünkü şekilde kalacak olursa meclisi idare âzalarının ne suretle intihabedildiğini ve rüesayı memurini mülkiyenin onları ne suretle tercih ve tefrik ettiğini hepimiz bilirsiniz. Bunu izaha hacet yoktur. Binaenaleyh zaten sakat olan heyeti teftişîye usulünü Heyeti Celileniz reddetmiyecek ve kabul edecek olursa Hâkimiyeti Milliye'yi temâniyle kabul etmediğini ve oraya doğru gitmediğini göstermiş olur. Bu itibarla heyeti teftişîyenin şekli değişmelidir ve Hâkimiyeti Milliye esasınıza göre yapılmalıdır. Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki sözünüzü, namusunuzu fiilen iera ederek heyeti teftişîyenin şeklini değiştirirseniz işte o vakit Hâkimiyeti Milliye bilâkaydüşart millet olur ve millet mukadderatını bizzat kendi eline alır. Yoksa bir taraftan Hâkimiyeti Milliye bilâkaydüşart milletindir, denirken bir taraftan da Hükümetin parmağı ile de rol çevrilmiş olur ki ben, Teşkilâtı Esasiye Kanununun o maddesini sıyanetle teyid etmek isterim ve onun hilâfında yapılacak ve onu teyid etmiyecek her hangi bir şekle muterizim. Bu itirazım dolayısıyla bu günkü heyeti teftişîye şeklini zaten kabul ettiğim yoktur. Eğer heyeti teftişîyeleri ahali kendi intihabederek yapacak olursa ki bilmi-

yorum - bu husustaki kanaatiniz ne şekilde tezahür edecek? Belediye reislerini istisna etmeğe, buraya sokmaya lüzum kalmıyacaktır. Çünkü heyeti teftişiyeyi ahali kendi intihabedecektir. Belediye reisi heyeti teftişiyeye reisi olacak değildir. Eğer öyle olursa o vakit belediye reisi mevzuubahsolmayabilir. Fakat bu şekilde kalacak olursa belediye rüesasının da maddeye ithali zaruridir.

Sonra merkezden nasbedilen, merkezden emir alan ve merkezin emriyle tayin olunan memurların lâakal müntahibisani intihabında burada olduğu gibi, bir ay evvel istifa edip namzetliklerini vaz'etmeleri lâzımgelir. Bu zaruridir. Bunun hakkında bir tadil teklifim var. Heyeti Celilenizden kabûlünü istirham ederim.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Efendim, bütün arzumuz halkın kendisiyle doğan hukukunu her türlü taarruzdan âzade bir surette kendi taraflarından istimalini temindir. Meclisi Âlinizin arzusu bu olduğu gibi bütün milletin istediği de budur ve esasen bütün kavanini mev-anın esasını da hukuku tabiiye teşkil eder. O hukuku tabiiye ki ferdin hayat ve mevcudiyeti ancak onların temin edilmesiyle kabildir. Şu halde tanzim edilecek kavanini müzakere ve tanzim ederken bu cihetleri atfı ehemmiyet etmek lâzımdır. Bendenizce kavanin ile temin edilecek, tahtı emniyete alınacak hukuk meyanında ferdin hakkı intihabı kadar daha mühim bir hak yoktur. Binaenaleyh bu hakkı kâfil olacak, ferdin istimali reyile serbestisini temin edecek kanun kadar da mühim bir kanun olamaz. Bilhassa bugünkü Hükümetimizin şekline göre hâkimiyetten bahsetmek, milletin varlığını iddia eylemek için mutlaka o teşkilâtın istinadettiği efradın bihakkin hakkı tabiiilerini istimal etmeleri lâzımdır ve bunu temin için de lâzımgelen kavanini vaz'etmek zaruridir ve esasen beşinci maddenin bu meselede nazarı dikkate aldığı cihet de budur. Fakat maddenin bu meselede nazarı dikkate aldığı şey bu olduğu halde maatteessüf ihtiva ettiği ahkâm itibariyle hemen de bunu hiç temin edemeyeceğine kaaniim. Hattâ Meclisi Âlinizden evvelce çıkmış olan ve her halde esbabı mucibesi bence henüz taayyün etmiyen bir kanunun azçak şekline benziyor bu da. Pekâlâ hatırlarsınız ki Meclisi Âliniz buraya toplandığınız zaman bir kıs-

mınız memur du. Bu memurların bir kısmı memurini adliyeden ve mülkiyeden, bir kısmı da memurini askeriyeden idi. Gariptir ki valilerin, mutasarrıfların ehemniyeti, bir kolordu kumandanının ehemniyeti kadar değilmiş gibi veyahut bir kolordu kumandanının mevkii, bir valinin, bir mutasarrıfın mevkiinin ehemniyeti kadar değilmiş gibi, Büyük Millet Meclisi âzalığı ile kolordu kumandanlığının bir zat uhdesinde cem'ini caiz gördüğümüz halde maatteessüf valilerle mutasarrıfları bu haktan mahrum etmek gibi akıl ve mantika pek istinadetmiyen ve bence hâlâ esbabı mucibesi malûmolamiyan bir kanunla birçok arkadaşımızı hakkı siyasilereinden mahrum bıraktınız ve aynı şeyi bu maddede yine görmekteyim. Heyeti Celilenize soruyorum. Vali, mutasarrıf ve kaymakamların ve bilhassa mal müdürlerinin nüfuzu memuriyetini suiistimal edeceği ciheti bilmiyorum ya, mal müdürü tesir icra ediyor mu? icra edilen intihapta müessir olur ve ahalinin intihapta serbestii harekâtını meneder de, soruyorum Heyeti Celilenize, kolordu kumandanı, fıkra kumandanı menetmez mi? Şurası daha gariptir. Kalem reisleri tesir yapar da kuvvei müsellâha ya kumanda eden kolordu ve fıkra kumandanları tesir yapamaz mı?... Binaenaleyh beşinci madde lâzımdır, ya değildir. Lâzımsa lüzumu kadar mufassal olması, değilse tayyedilmesi icabeder. Bu madde ile eğer efrad üzerinde cebren ref'i arzu ediliyorsa kabul edilsin edilemesin, bir defa cebri, Hukuku Esasiye Kanunu ref'etmiştir. Her kim ki efradın hukuku tabiiyesine, nüfuzu memuriyetini suiistimal etmek suretiyle, müdahale edecek olursa o kanun mucibince derhal haklarında takibatı kanuniye icra edilecektir. Binaenaleyh burada cebren ref'i mevzuubahsolamaz. Olsa olsa cebri mânevi olabilir. Cebri mâneviyi ise ben anlamıyorum. Müftüleri bir maddeye ithal etmek suretiyle istifa etmedikçe namzetliğini vaz'etmek hakkından ne yolda mahrum ediyorsunuz? Malûmuâlıleri müftülerin ellerinde bir kuvvei cebriye yoktur. Eğer müftüler muhitte halka kendisini sevdirmek suretiyle hürmet kazanmış ise istifa etse de yine intihabedilecektir. İstifa etmese dahi intihabedilecektir. Mademki ortada cebri maddi mevzuubahis değildir. Efendiler, Hürriyeti şahsiye Kanunu cebri maddiyi izale edemiyorsa sizin vaz'edeceğiniz her hangi bir mad-

dei kanuniye dahi müdahaleyi menedemez. Her halde sizin vaz'edeceğiniz bu maddenin kuvvei teyidiyesi Hürriyeti şahsiye Kanunudur. Çünkü Hürriyeti şahsiye Kanununda «Efradın hukuku tabiiyesine tecavüz edenlerin bir seneden üç seneye kadar hapis ve memuriyetten müebbeden tardedilir. Ve bu hususta icabeden tahkikat Müddeiumumiler tarafından iera edilir ve tahtı temine alınır» denilmesine nazaran zaten bu husus tahtı temine alınmıştır. Bu itibarla müftülerin buraya ithali büsbütün zaidir. (Zait değildir sesleri) yalnız vali ve mutasarrıf ve kaymakamlar cebri maddide değil belki cebri mânevîde bulunabilir. Eğer cebri mânevî anlaşılıyorsa izah ederim. Fakat her halde muhatplarımın cebri mânevîyi anlayacaklarına kaaniim ve anlayacaklarını bildiğim için kestirme olarak geçiyorum ve şayet madde bu suretle kabul edilecekse, evvelce düştüğümüz bir hataya düşmemek için mazbataya kıtaata kumanda eden kumandanların dahi buldukları mntıkada namzetliklerini vaz'etmek veya diğerleri tarafından vaz'etilmek istenilirse burada zikredildiği veçhile namzetlikten evvel istifa etmelerini meşrut kılınmasını, hem müsavata, hem mantıka riayet namına bendeniz Heyeti Celenizden istirham ediyorum.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetini reyî âlinize vaz'ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür efendim. Takrirler muhtelifülâhkâm-
dır.

Lütfen takrirleri dinliyelim.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin berveçhi âti kabulünü teklif ederim.

Saruhan
Reşad

MADDE 3. — Muallimîn müstesna olmak üzere merkezden mansup bilûmum memurîn ile müftüler, hükkâm müddeiumumiler ve belediye reisleri müntahibisani intihabına mübaşeretten iki ay evvel istifa etmiş olmadıkça mahalli memuriyetlerinin dâhil bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabolunamayacakları gibi ordu, kolordu, fırka kumandanları ile bilûmum ahzi asker kalem ve şube reisleri, jandarma alay, tabur ve bölük kumandanları

dahi mevkiî memuriyetlerinin dâhil bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabedilemezler.

Aksi takdirde intihabı vâkı muteber olmaz. (Kabul sadaları, reye sesleri)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Efendim, encümenin bâzı memurîne hasrettiği şu kaydı bu takrir daha ziyade teşmil ediyor. Meclisi Âliniz kabul buyurduğu takdirde encümen de itiraz etmez. Yalnız şurada calîbi nazar bir hüküm var. Müntahibisani intihabından iki ay evvel deniyor. İntihabına mübaşeretten iki ay evvel demek lâzımdır.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Hükâm ve müddeiumumiler de merkezden tâyin olunurlar. Binaenaleyh bunların da ithali lâzımdır.

DURAK B. (Erzurum) — Reis Bey, encümenen bir şey soracağım. «Merkezden mansup bilûmum memurîn» deniliyor. Bu memurîn, memurîni mülkiye midir? Yoksa askeriye ve adliye bunda var mıdır?

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Efendim madde sarıhtır. (Reye sadaları)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Efendi! Yanlıştır; yanlıştır, yanlıştır.

REİS — Efendim müsaade buyurun. Müzakere kâfi görülmüştür. Takrirlerin tamamını telhis ediyorum. Yalnız bir takrir var.

NAFİZ B. (Canik) — Reis Efendi! kalem reisleri filân denilmiş, onlar dâhil değildir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Reis Efendi, diğer takrirleri de okut! Ondan sonra reye vaz'et!

REİS — Efendiler pek ziyade gürültü oluyor. İş görecekssek biraz müsaade buyurun!

Riyaseti Celileye

3 ncü maddenin berveçhi âti surette tadilini teklif eylerim..

Madde 3. — Merkezden tâyin edilen bilûmum memurini devletle hükkâm ve müddeiumumiler ve bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve mensubini askeriye, müftüler, belediye rüesası müntahibisani intihabına başlanmazdan lâakal bir ay evvel istifa etmedikçe mahalli memuriyetlerinin bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabolunamazlar. Aksi takdirde intihab-

bu vâki muteber olmaz. Ancak devairi sairei intihabiye bu halden müstesnadır.

Karahisarı Sahib Erzincan
Mehmed Şükrü Mehmed Emin

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin makamına kaim beşinci maddenin berveçhi âti tadilen kabulünü teklif ederiz.

Madde 3. — Vali, mutasarrıf, kaymakam, defterdar, muhasebeci, hükkâm ve müddei-umumiler, belediye rüesası ve malmüdürleri ile müftüler ve merkezden mansup bilûmum memurin müntahibisani intihabına başlaumazdan lâakal bir ay mukaddem memuriyetinden istifa etmedikçe mahalli memuriyetlerinin bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabolunamayacakları gibi bilûmum ahzi asker şube ve kalem reisleriyle jandarma alay, tabur ve bölük kumandanları dahi mevkii memuriyetlerinin dâhil bulunduğu dairei intihabiyeden mebus intihabolunamazlar. Aksi takdirde intihabi vâki muteber olmaz. Ancak devairi sairei intihabiye bu hükümden müstesnadır.

Canik Kayseri
Nâfiz Osman

ALİ SAİB (Urfa) — Zaten merkezden mansup denildikten sonra başka şeye lüzum yoktur.

NAFİZ B. (Canik) — Arkadaşlarımız öyle kabul etmişlerdir. İki ayı kabul ederiz.

Riyaseti Celileye

«İntihap heyeti teftişiyesini teşkil eden reis ve âzadan hiçbiri intihap mebdinden iki ay evvel istifa etmedikçe mebusluğa intihabolunamayacağı» kaydının maddeye ilâvesini teklif ederim.

Canik
Hamdi

NAFİZ B. (Canik) — Reis Bey söz isterim, takrirler hakkında.

REİS — Reye vaz'edeceğim efendim.

Riyaseti Celileye

Mevzuu müzakere olan üçüncü (beşinci) maddedeki muteber kaydının tayyını teklif ederim.

Batum
Ali Rıza

Riyaseti Celileye

Beşinci maddeye (ordu, kolordu, fırka kumandanları, polis müdürleri) fıkrasının ilâvesini teklif eylerim.

Erzurum
Hüseyin Avni

Riyaseti Celileye

Beşinci maddeye nahiye müdürleriyle hükkâmın dahi dâhil edilerek maddenin (vali, mutasarrıf, kaymakam, nahiye müdürleri, defterdar, muhasebeci, mal müdürü ve hükkâm olan zevat ile müftüler ilâh...) suretinde tadilini teklif eylerim.

Tokad
Rifat

(Ret sadaları)

DURAK B. (Erzurum) — Reis Bey, mebus olmak memleketteki münevverana memnudur kaydını buraya koysanız daha iyi olur. Günâhtır, günâh. Böyle bir kanun Büyük Millet Meclisinden çıkamaz.

REİS — Takrirlerin okunmasına devam olunacak.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddeye muhasebeci kelimesinden sonra tahrirat müdürü kelimesinin ilâvesini teklif eylerim.

Malatya Mebusu
Reşid

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey, teklife ben de bir şey ilâve edeyim. Muhtarlar da karışmasınlar.

REİS — Efendim; takrirler okundu. Canik Nafiz Bey, Karahisar Şükrü Bey ve Saruhan Reşad beylerin takrirleri aynı mealdedir. Yalnız Reşad Beyin takrirleri iki ay evvel, diğerlerinin takrirleri de bir ay evvel.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — İki ayı biz de kabul ediyoruz.

REİS — Sonra, diğer bir takrirden müftülerin istisnası teklif olunuyor. (Hayır sesleri) Bu takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. O halde efendim bir kelime farkı vardır. (Reşad Beyin takririni reye koyunuz sesleri)

HAMDİ B. (Canik) — Efendim; benim teklifim daha mühimdir. Heyeti teftişiyeye âzalarımın da istifalarını teklif ediyorum.

REİS — Hamdi Beyin bir tavriri var efendim. Belediye reislerinden maada heyeti teftiſiye âzalarının da mebus olabilmeleri için iki ay evvel istifa etmelerini teklif ediyor.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Memlekette intihabedilecek hiçbir kimse kalmıyor Reis Bey!

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteſe) — Heyeti teftiſiye hakkında mevcud bir kanun vardır.

REİS — Hamdi Beyin tavririni tekrar okutuyoruz efendim. (Canık Mebusu Hamdi Beyin tavriri tekrar okundu.)

REİS — Efendim; bu tavrirde Reſad Beyin tavririnden fazla ahkâm teklif olunuyor.

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteſe) — Evvelâ Reſad Beyin teklifini reye koyunuz, ondan sonra ilâveyi reye koyunuz. Heyeti teftiſiye hakkında Kanun, kavanini mevzuai mevcudededir. Bir kanunu iki defa yapmıyalım.

REİS — Efendim bu tavriri nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır. (Anlaşılmadı sesleri), (Bir defa daha okunsun sesleri)

Efendim, Reſad Beyin tavriri arkadaşların istediklerinin hepsini câmi. Yalnız birkaç tavrirde nahiye müdürlerinin, tahrirat müdürlerinin ilâvesi teklif olunuyor. (İstemez sadaları) Evvelâ bu tavriri nazarı dikkate aldıktan sonra diğerlerinin de nazarı dikkate alınıp alınmayacağını reye koyacağım.

HAMDİ B. (Canık) — Reis Bey, Reſad Beyin tavriri hakkında söz istiyorum.

REİS — Reſad Beyin tavririni tekrar okutuyoruz. Efendim dinliyelim.

(Saruhan Mebusu Reſad Beyin tavriri tekrar okundu.)

REİS — Bu tavriri nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın! Nazarı dikkate alınmıştır efendim. (Nazarı dikkate değil, kabul edildi sesleri)

HAMDİ B. (Canık) — Efendim, vilâyetlerde merkezden tâyin olunan bâzı memurlar vardır ki, bunların intihapla hiç alâkası yoktur. Meselâ sıhhiye müdürleri, ziraat müdürleri, nafıa mühendisleri, nafıa müdürleri vardır.

Binaenaleyh bu tavririn encümenine gitmesi lâzımdır.

REİS — Müsaade buyurun efendim! Tavrirleri nazarı dikkate alınmak üzere reye vaz'ettim.

Encümeneye vereceğim. (Hayır tavriri kabul edildi sadaları)

Efendim! Adana Mebusu Zekâi Beyin bir tavriri var, okunacak :

Riyaseti Celileye

Reſad Beyin tavririnde «Merkezden mansup memurinin mevkii memuriyetlerinin bulunduğu dairei intihabiye» tâbiri vardır. O halde müsaa-denizle soruyorum :

Vekâletler, müsteſarlarının ve müdiri umumilerinin dairei meuriyetleri bütün memleket olmakla bu zevat hiçbir yerden intihabedilemeyecekler midir?

Adana
Zekâi

(Bu, vârit değildir sadaları)

REİS — Efendim bu tavriri nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır, efendim.

Malatya Mebusu Reſid Ağa'nın tavririni tekrar okuyoruz efendim.

(Malatya Mebusu Reſid Ağa'nın tavriri tekrar okundu.)

REİS — Bu tavriri nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

(Canık Mebusu Hamdi Beyin tavriri tekrar okundu.)

NEBİL Ef. (Karabırası Sahib) — Esasen heyeti teftiſiye, intihap emri verilip de intihab olunacağı zaman teşkil olunur. Bundan iki ay evvel demek nedir? Ben anlamıyorum. Yalnız bir nokta vardır. Sonra inhilâl vukuunda o heyeti teftiſiye bir devre içerisinde muteberdir. İkinci inhilâller kasdolunursa bu doğrudur ve illâ intihap vukubulmadıkça heyeti teftiſiye olmaz.

REİS — Efendim, bu tavriri nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

Efendim! O halde bilâ tadil Reſad Beyin tavriri kalmıştır. Reyi âlinize vaz'ediyorum. Reſad Beyin tavririni üçüncü madde olarak kabul edenler lütfen el kaldırsın. Efendim, ekseriyeti azîme ile, encümenin de muvafakatiyle kabul edilmiştir.

Efendim, bir Tahsisat Kanunu vardır. Muvazenei Maliye Encümenine veriyoruz.

Efendim, şimdi dördüncü maddeye geldik. Dördüncü maddeyi okuyoruz.

MADDE 4. — Müntahibievvel, müntahibisani veya mebus olabilmek için vergi ile mükellef olmak meşrut değildir.

REİS — Efendim, dördüncü maddede vergi ile mükellef olmamak şartı vardır. Madde hakkında söz isteyen var mı? (Yoktur, sesleri)

Dördüncü maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Dördüncü madde aynen ve ekseriyetle kabul edilmiştir.

Beşinci maddeye geçiyoruz, efendim. Okunuyor.

MADDE 5. — Bir nahıye dâhilinde bulunan nüfuzu zükûrdan her iki yüz kişi için bir müntahibisani intihabolunur. Fazla veya küsürat için berveçhi âti muamele ifa olunur:

Üç yüze kadar bir, üç yüz birden beş yüze kadar iki, beş yüz birden yedi yüze kadar üç, ilâh... Müntahibisani intihabolunur.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Efendim, maddenin ikinci fıkrasında (fazla veya küsürat için) denilmiş. Bu (fazla veya küsürat) yerine (bu miktardan fazlası için) denilecek, fazla veya küsürat için deyil...

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Arkadaşlar; millet rüşdü siyasisini ispat etmiştir, diyoruz ve böyledir. Çünkü emsali adîdesiyle memleket siyasi rüşdünü ispat ve ityan etmiştir ve böyle olmakla beraber milleti vesayet tahında bulundurmak demek olan müntahibisani usulü katiyen doğru değildir, Katiyen muvafık değildir. Memleket ve millet doğrudan doğruya reyini, hangi zat üzerine, kim üzerine tesbit edecekse ona vermelidir. Her şeyde vekâlet caiz değildir. Arkadaşlar; bunun pek çok acı misallerini zannedirim, hepiniz de bilirsiniz. Bendeniz şahsım itibariyle de biliyorum. Birisinden işittim. müntahibisani, daha evvel başka birine söz verdiği halde çayarak başka birine reyini vermiştir. Sorulduğu vakit, ne yapayım ağaya borcum vardı. Sözümden çıkamadım. Hatırandan çıkamadım demıştır. Bu böyle mi olacaktır? Katiyen bu usulün ipkısı doğru değildir.

Memleketin rüşdünü ispat ettiğini göstermek istiyorsak her halde bu maddenin tayyî ile yerine (İntihabat bir derecelidir) Demek lâzımdır.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Bu madde hakkında bendeniz de Besim Atalay Beyin fikrine tamamen iştirak ederim. Hâkimi-

yeti Milliyenin tamamen tecellisi, her halde her ferdin hakkı intihabını bizzat ve bilfiil istimaliyle meşruttur. Ve illâ başka suretle Hâkimiyeti Milliyenin bizim Teşkilâtı Esasiyede ifade ettiğimiz şekilde tecellisi imkânı yoktur. Yalnız burada varidolacak bir itiraz vardır ki, millet şimdiye kadar iki dereceli intihaba alışmıştır. Birdenbire değiştirmek biraz müşkülâtı mucib olur gibi bir itirazdan dolayı bu şekil; bir devrei intihabiye için olsun, idame edilmek isteniyor. Bendeniz öyle zannediyorum ki arkadaşlarım da bir dereceli intihabata taraftardır ve Teşkilâtı Esasiye Kanunu da bir dereceli intihabatı esas olarak kabul etmiştir. Bunun müşkülâtına gelince : Bendeniz bu müşkülâtı görmüyorum. Malûmuâlileridir; Meclisi Âliniz kabul ettiği bir kanunla belediye rüesası ve belediye âzalarının bir dereceli intihapla intihabedilmesini ifade etmiş ve bunun için bir de kanun yapmıştır. Belediye rüesası ve âzaları, bir dereceli intihapla intihabedilmekte ve ve daha kolay, daha suhuletle intihabedilmektedir. Neden iki dereceli intihabata meydan verelim? Müntahibisani intihabedecek adam doğrudan doğruya mebusa reyini verir. Namzetliklerini vaz'eden adamlar için birer sandık yapılır ve onların esamisi konur. Hangi mebusa reyini verecekse eline verilen yuvarlağı oraya atar. İntihap yuvarlak usuliyile olmalıdır. Ahalinin ekseriyeti azîmesi maalesef okumak, yazmak bilmediği için rey pusulalarını şuna buna yazdırmak mecburiyetinde kalıyor ve iradesinin hilâfında pusulalar atılıyor. Bunlar intihabatla meşgul olanların hepsinin malûmudur. Bunlar hepimizin meşhudu olmuştur. Buna meydan verilmemek için intihabat ve reyler yuvarlak usuliyile olmalıdır. Bütün namzetlere sandıklar yapılır. Bir adam reyini kime vermek istiyorsa yuvarlağını getirir, oraya kor ve onun üzerine intihap icra olunur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bu madde vergi hakkındadır. Yani vergi ile mukayyed olsun mu, olmasın mı? Yoksa müntahibisani olsun mu, olmasın mı? Meselesi değildir. (O mesele evvelce geçmiştir, sesleri) Bendeniz de söz isterim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Lehülhamd velminne velevki henüz nazârî ve ferdî olsun bir zaferin tecelli ettiğini görmekle bahtıyırım. Burada yuvarlak usulünden bahseden bu âciz ar-

kadaşınıza karşı hattâ karagöz mü oynatıyor? Diyenler de bulunmuştur. Fakat zaman, daima hakikat taraftarı olanları muzaffer eder ve edecektir.

İkincisi arkadaşlar; ben burada zavallı milletimin rüşdü siyasiye vâsıl olduğundan bahsederken arkadaşlarımın tâbiri yanlış kullandıklarını yüreğimden hissederek kendi kendime diyorum ki, benim milletim asırlardan beri rüşde vâsıl olmuştur. Fakat asırlardan beri ve bilhassa birkaç asırdan beri benim milletim Salibin karşısında Hilâli müdafaa için çarpışa çarpışa biraz yorgun düştü ve onun biraz yorgun düşmesi yüzünden doktorun bir hastayı tedavi etmesi, nekahatte bulunan bir kimseyi nazarı dikkat ve itibarda bulundurması kabîlinden bâzı hususi tedbirler ittihazı iktiza eder. Binaenaleyh; benim ey halkçı arkadaşlarım! (Sadede, sadede, sesleri) Ben sadedi böyle telâkki ediyorum. Binaenaleyh benim karşımda daima halkçılıktan bahsederek beni halkçılıktan dışarıda bulundurmak isteyen arkadaşlarıma şimdi soruyorum: Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve bilhassa Nevahi Kanunu mucibince bir doktor nekahatte bulunan zayıf bir kimseye karşı yaptığı tedbir kabîlinden olarak bir dereceli intihap kabul edilmelidir dediğim zaman, siz bana ayak vuruyordunuz. Fakat şimdi bakınız arkadaşlar. Şimdi bir dereceli kanunu kabul ediyorsunuz, esasını kabul ediyorsunuz. İşte efendiler, düstür itibariyle, daha Türkçesi tutamak itibariyle katıyen bir dereceli intihabın ve meslekî intihabın taraftarıyım. Fakat şimdilik mümkün değil. Bahusus pek müstacel, pek nazik olan bu devrede sizden yalnız bir istirhamım var. Benim asıl sözlerim birinci maddede olacaktı, fakat demin gûya buraya söz söylemek üzere çıktım

ve sözümden feragat etmiş olduğumu ima ile size feragatte bulundum. Şimdi bir istirhamım var. Arkadaşlar, «Bir nahıye dâhilinde bulunan nüfuzu zükurdan her iki yüz kişi için bir müntahibisani intihabolunur» arkadaşlar, mübarek cihadımızın bu millette bıraktığı analar, bugün erkeklerden fazladır. (Gürültüler), (Ayak patırdıları) ayaklarınızı vurmayınız beyefendiler, benim mukaddes analarımın, benim mukaddes bacılarımın başına vuruyorsunuz ayağımızı! İstirham ederim, benim anam, babamdan yüksektir. (Ayak patırdıları) Analar cennetten bile yüksektirler. (Gürültüler, ayak patırdıları) Tekrar ediyorum. Analar cennetten bile yüksektirler. (Patırdılar ve gürültüler) Müsaade buyurun arkadaşlar! Analar, bacılara... (Şiddetli patırdılar) Kadınlara intihab edilmek hakkını verin demiyorum. Fakat arkadaşlar, analarımı, bacılarımı.. (Gürültüler) Hakikata tahammül edemiyen kulaklar..

EMİN B. (Eskişehir) — Hilmi Bey! Milletinin hissiyatıyla oynama, milletin hissiyatıyla oynama! (Şeriate hürmet ediniz sadaları)

TUNTLI HİLMİ B. (Devamla) — İntihap hakkı verilsin demiyorum. (Gürültüler) Analara intihap hakkı veriniz demiyorum. Şeriata hürmet ederim. Müsaade edin arkadaşlar! Kanaatimi söyliyeyim.

EMİN B. (Eskişehir) — Öyle kanaat olmaz.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Ne olduğunu anlamayan arkadaşlar! Susunuz! Sözüm Anlaşılsın. Analara, bacılara... (Şiddetli gürültüler, patırdılar) Analara, bacılara, hakikate tahammül edemiyen kulaklar..

REİS — Efendim beş dakika teneffüs edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Celse; saat : 4,40

ÜÇÜNCÜ CELSE

Saat : 4,50

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTİP : Mazhar Bey (İstanbul)

REİS — Efendim, Celseyi küşadediyorum. Buyurun Haydar Bey!

HAYDAR B. (Van) — Muhterem arkadaşımızın ve diğer arkadaşlarımızın tekliflerindeki 12 nci maddeden iki fıkrayı okuyacağım. «İntihabat bir derecelidir. Ancak üç devrei intihabiye için iki dereceli yapılacaktır» buyuruyorlar. Bunun esbabı mucibesinde de «En fena intihap usulü olan iki dereceli intihap usulünün tamamen ref'i eihetine gidemedik, çünkü memleketimizin vaziyeti idariye ve siyasesinin ve terbiyei siyasesinin seviyesini nazarı dikkatte tutmak zaruretinde bulunduğumuzdan bir dereceli usulü intihaba karar veremedik» diyorlar. Üç devrei intihabiye mahsus olmak üzere iki dereceli usulü intihap kabul edilmiş. Demek ki, vaziyeti idariye ve içtimaiyeyi, terbiyei siyasesiyeyi nazarı dikkate almışlar. Onun için bu üç mühim vaziyet itibariyle şimdilik bir dereceli intihabın kabili tatbik olmadığına onlar da kaani olmuşlar ve onun için üç devre sonraya atmışlardır. Seviyei içtimaiye ve terbiyei siyasesinin tereffüü veya tenezzülü için bir mikyası sarih yoktur. Biz takdir edemeyiz ki, bundan altı sene sonra bu dedikleri noksan zâil olacaktır ve milletin terbiyei siyasesi tekâmül ederek o istedikleri bir dereceli intihabı temin edecek midir, etmeyecek midir? Bugün bunun takdirinin imkânı maddesi mefkuttur ve buna kendileri de kaanidir. O halde bu keyfiyetin takdirini bundan sonra gelecek yeni Meclis arkadaşlarımızın reylerine terk edelim ve bunu tayyedelim. (Doğru, sesleri)

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Efendim, arkadaşlarımızdan bâzıları intihap bir dereceli olsun, iki dereceli olmasın diyorlar. Halbuki Meclisi Âlinizin kabul ettiği şu kanunun üçüncü maddesinde iki dereceli olmasını kabul etmiştir ve orada diyor ki, «Şu memurlar, eğer mebus olmak isterlerse bulunduğu mahallerde

müntahibisani intihabına başlanılmazdan iki ay evvel istifa etmeye mecburdur» Şu ahkâmı kabul etmekle Meclis, intihabın iki dereceli olması esasını kabul etmiştir. Bu itibarla bu mesele zaten müzakere edilemeyeceği gibi reye dahi konulamaz.

REİS — Efendim, başak söz alan arkadaşımız yoktur. Beşinci maddenin müzakeresinin kifayetini reyi âlinize vaz'ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür. Efendim, iki takrir vardır. Birisi Mehmed Şükrü Beyin takriri. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Beşinci madde olarak berveçli âti maddenin kabulünü teklif eylerim.

Madde 5. — Müntahipler mebusları doğrudan doğruya intihabederler. İntihapta rey puslası yerine mebus adedine göre yuvarlak verilir. Mebus namzedi sandıklarına bu yuvarlaklar atılır, ekseriyet kazananlar mebus olur.

Karahisarî Sahib
Mehmed Şükrü

Riyaseti Celileye

İntihapta (vekâlet) demek olan müntahibisani usulünün lâğvı vecibedendir. Binaenaleyh aşağıdaki maddenin yedinci madde olarak kabulünü teklif ederim.

3 . 4 . 1339

Kütahya Mebusu
Besim Atalay

MADDE 7. — İntihap bir dereceli olarak ıera olunur.

REİS — Efendim, müsaade buyurursanız Hakkı Hâmi Bey de işaret buyurdular, üçüncü maddede intihabın iki dereceli olması kabul edilmişti. Bunda intihabın bir dereceli olması isteniliyor. Besim Atalay Beyin teklifini reyi-

nize vaz'ediyorum. Nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

Mehmed Şükrü Beyin takriri iki fıkradır. Fıkranın biri bir dereceli intihap hakkındadır. O kabul edilmedi, diğeri yuvarlak usulü olsun diyor. Bu takriri nazarı itibara alanlar lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmamıştır.

Efendim encümenin bir tashihi vardır. (Bir nahiye dâhilinde bulunan nüfusu zükûrdan her iki yüz kişi için bir müntahibisani intihap olunur. Bu miktardan fazlası için berveçhiâti muamele ifa olunur... ilâh) (fazla veya küsurat) ibaresini kaldırıyorlar. Yerine «bu miktardan fazlasını» cümlesini ilâve ediyorlar. Bu maddenin bu suretle tashihi reyinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 6. — İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin ve intihabı mebusana mütaallik tevarihi muhtelifede münteşir kavanini saire ile Kanunu Esasinin işbu kanuna muhalif ahkâmı mülğadır.

REİS — Efendim bir şey arz edeceğim. Bu altıncı madde kabul edildiği takdirde ondan evvel reye konması lâzımgelen Kütahya Mebusu Cemil Beyin bir teklifi var.

Riyaseti Celileye

İntihabolunacak mebusinin yerli olanları o daire yerlisi olmayıp da intihapta kazanan diğeri bir mebusa nispetle memleket ahvaline daha ziyade vâkıf ve memleketle alâkadar olacaklarından numaraları arasındaki fark calibi nazar olmasa bile yerlinin tercihi lâzımgeleceğine dair berveçhi âti maddenin ilâveten madde olarak kabulünü teklif ediyorum.

3 Nisan 1339

Kütahya

Cemil

CEMİL B. (Kütahya) — Meclisi umumilerde bile bu nokta nazarı itibara almır.

REİS — Efendim bunu nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın! (Ret sesleri)

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Türkiye'de herkes yerlidir.

REİS — Efendim takrirdeki madde okunmamıştır. Maddayı de okuruz.

«Dairei intihabiyesinin yerlisi olan bir mebus namzediyle o dairenin yerlisi olmayıp bir

namzet arasında âraca şayanı nazar fark olsa bile yerli tercih olunur. Fakat yerlisinin ârası her halde ondan dun olmamak şarttır.»

REİS — Efendim, bu maddeyi nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Alınmamıştır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Teşkilâtı Esasiyeye mugayirdir.

CEMİL B. (Kütahya) — Mugayir değildir.

REİS — Efendim Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin bir takrir var, okunacak.

Riyaseti Celileye

Sekizinci maddenin müzakeresinden evvel Erzurum Mebusu Necati Bey ve rüfekasının tekliflerinin diğeri maddelerinin de müzakere ve kabulünü teklif ederim.

3 Nisan 1339

Karahisarı Sahib

Mehmed Şükrü

REİS — Efendim vaktiyle teklif edilen diğeri mevaddın da müzakere edilmesini teklif ediyorlar. (Geri alsın sesleri) Bunu kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

Efendim! 6 ncı maddenin müzakeresine başlıyoruz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Takririm var.

REİS — Madde geçti, kabul olunmadı. Efendim altıncı madde hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri)

Altıncı maddeyi aynen reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7. — İş bu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyüliçeradır.

REİS — Efendim bu madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi aynen reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 8. — İş bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından iera olunur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Büyük Millet Meclisi sıfatı ieraiyeyi ifa etmek üzere İera Vekilleri tâbiri konulsun. (Hayır sesleri)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, İntihap malûmuâlileri devam eder. İntihap iera edilip de yeni Meclis toplandığında Hükümetin de, Meclisinde vazifeleri hitama erer.

Binaenaleyh Heyeti Vekile intihapta âmili müessir olamaz. Olsa olsa İera Vekilleri bizden alacakları talimat ve kararlar dairesinde hareket ederler. Binaenaleyh her kanunu Büyük Millet Meclisi yapar. Bunun âmili icrası tatbikat itibariyle bâzı vekâletlere taksimedilmiştir. Şimdi şekli Hükümetimize göre milletimizin intihabı serbestçe yapması için kontrol vazifesini yapacak yegane merci Meclistir. Efendiler bendeniz Heyeti Ceillenizden çok rica edeceğim. Her hangi bir Vekil, bu intihapta memleket üzerinde âmil ve müessir olmaktan uzak kalsın. Heyeti Celile içerisinde bir encümen tefrik eder, bu intihaba vâkı olan tecavüz azîmdir. Buna vâkı olan taaruz hatayı azîmdir. Eğer bu inkılâbı ve Hâkimiyeti Milliyeyi temin etmek istiyorsanız şu veya bu vekilin dosyaları arasında şikâyetleri çürütmeyin, şikâyet mercei burasıdır. Dahiliye Vekili veyahut da Adliye Vekili, her hangi bir merci olursa olsun bu şikâyeti istima etmezse Meclis onu tecziye edinceye kadar zaman geçer. Gayrikabili telâfi bir zarar hâsıl olur, çok rica edeceğim, eski şahsi Hükümet tarzından çıkıyorsanız, Hâkimiyeti Milliyeye sadık iseniz böyle mühim bir meseleyi doğrudan doğruya Meclis bizzat idare eder ve deruhde eder. Dahiliye Vekilinin veyahut şu veya bu vekilin bu intihapta pek uzak kalmasında isabet vardır. Encümenin bu teklifini bendeniz de aynen kabul eder ve alkışlarım.

OSMAN B. (Kayseri) — Reis Bey ben daha evvel söz istemiştim efendim. (Reye, müzakere kâfi sesleri)

REİS — Hayır efendim, müzakerenin kifiyeti aleyhinde söz alan yok, takrir de yok.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bir defa nazarı dikkati âlinize arz etmek isterim ki çıkardığımız bu kanun İntihabı Mebusan Kanununu muvakkatinin bâzı mevaddını muaddildir. O kanunun nihayetindeki maddede hangi Nâzır veyahut Vekil tarafından icra edileceği gösterilmiştir. (O eskidir sadaları), (Padışahlıktan kalma sesleri)

NÂFİZ B. (Canik) — O eski sistemdir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Biz o sistemi çoktan yıktık. O padışahlık zamanına ait bir kanundur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Müsaade buyurunuz efendim; tadil ettiğimiz mevad, İnti-

hap Kanununun ancak üç beş maddesidir. Tadil ettiğimiz mevaddın icrayı ahkâmına Büyük Millet Meclisi memurdur dersiniz tadil edilmiyen ahkâma ne diyeceksiniz?

Dr. ÂBİDİN B. (Lâzistan) — İlgâ ediyoruz.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Âbidin Bey buraya çık ta söyle! (Devam sesleri) Binaenaleyh bu noktai nazardan kanunun tadil edilen kısmının Büyük Millet Meclisi tarafından icrası ve esasının ise diğer bir vekâlet tarafından icrası gibi mütenakız ve gayrikabili tatbik iki fasıl meydana getirmektense, doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi namına kanunları icra ile mükellef olan heyetlere vermek lâzımdır ve bu kanuna kavanini saireye vermediğimiz bir mevki vermek doğru değildir. Yalnız şurasını da arz etmek isterim ki, her hangi bir kazada İntihap Kanununa muhalif hareket eden bir jandarma zâbiti veyahut kaymakam hakkında vukubulacak bir şikâyet Meclise gelecek olursa ne yapacaksınız? Meclis buna ne yapacaktır? Re'sen o şikâyet üzerine vaziyed edip kendisi mi icrayı kaza edecek? Binaenaleyh usule riayetden, her halde İera Vekillerine tevdi muamele etmek ve bundan mütevellit hususatta alâkadar olanları tavzif etmek lâzımdır ve zaten bu kanuna muhalif hareket edenlere İntihap Kanununda ayrıca ahkâm ve mücrimler hakkında ayrıca ceza mevcudolduğuna göre Adliye Vekâletinin mahakimini vazifedar kılmak, en tabî bir şeydir. Bendeniz bu maddenin «İera Vekilleri memurdur» suretinde tadilini teklif ediyorum.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Efendim Refik Şevket Bey, bu maddeyi kabul ettiğimiz takdirde eski kanunla bu kanun arasında tearuz hâsıl olacaktır, binaenaleyh doğru değildir, diyor. Bu kanunun bir maddesinde diyoruz ki, «Kavanini saire ile Kanunu Esasının işbu kanuna muhalif ahkâmı mülğadır.» Binaenaleyh bu maddeyi kabul ettiğimiz takdirde, bâzı mevaddı tadil olunan İntihap Kanununun aksamı mütebakiyesinin de, gerek tatbikatını ve gerek buna mütalâlik hususatın murakabesini doğrudan doğruya Meclis üzerine almış oluyor. Bu itibarla mutasavver olan tearuz ortadan kalkmış oluyor.

«Meclisi Âli mahkeme haline mi gelecektir?» buyurdular. Ahkâmı cezaiye için zaten mahallindeki mahkemelere müracaat edilecek. Dahiliye Vekâleti tarafından yapılacak bâzı vazaif var-

dır ki, o vazaif İmparatorluk devrindeki ve hattâ daha eski bir İntihap Kanununda vardır. Hiçbir vechile hâkimiyeti milliyeyi değil, belki de milletin serbestîi intihabına doğru ufacak bir kademeye göstermeyecek bir şekilde tanzim edilmiş olan o kanunla hâlâ bu şekli hükümette ve her zaman için ağızımızdan düşürmediğimiz ve hakikaten kemali ciddiyetle «Hâkimiyet bilâkaydü şart milletindir.» dedikten sonra, hayır efendiler! Biz bunu eski kanunla tedvir edeceğiz diye iddia etmek akvalimizle, efalimiz arasında münasebet olmadığını göstermek demektir. (Bravo, sadaları) Efendiler! Eyer intihabatın bütün hususâtı vekâletlere tevdi edilecekse Meclisi Âli neden boş boşuna burada oturuyor? Herkes memleketlerine gitsin. Meclisi Âlinin en büyük ve en mühim vazifesi kendisini istihlâf edecek Meclisin hürriyeti kâmile dairesinde intihabolunarak ve bihakkin milletin mümessili olarak buraya gelmesini temindir ve bunu ancak Meclisi Âlinin temin edecektir. Yoksa, muhaberatla hiçbir suretle alâkası olmadığı halde Meclise intihabatın hüsnü suretle icra edildiğini kim bildirecek ve kim temin edecek ve biz buna ne suretle emin olacağız? Efendiler! Hakkı intihap milletindir. Bu her hangi bir ferdin keyfi icraatına ve anlaşılamiyan muamelelâtına terk edilemez. (Böyle bir şey yoktur, sesleri, gürültüler)

MUSTAFA B. (Tokad) — Böyle bir şey var mı?

HAKKI HÂMÎ B. (Devamla) — Mâziden istifade ediyoruz. Mâzide olmuştur. Mâzi bizim için bir derstir. Bundan istifade etmek lâzımdır. Bendeniz mâziyi işhadediyorum. Vardır, demiyorum. Fakat mâzi bizim için iyi bir derstir. Onun için madde doğrudur, aynen kabulünü teklif ederim.

ALÎ SÜRURÎ Ef. (Karahisarî Şarki) — Efendim, bu maddeyi encümen kabul ederken bâzı arkadaşlar gibi düşünmüş değildir; yani maddeyi; «İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur», tarzında yazarken bu kanunu doğrudan, doğruya ve bilâvasıta Meclisin tatbik edeceği hiç kimsenin hatırına gelmiş değildir. Meclisi Âlinin umuru icrayı tevziz ettiği vekilleri vardır, umuru icra onlara aittir. Binaenaleyh encümenin bu maddeden maksadı, «Kendilerine taallûk eden vekiller icra eder», şeklinden ibarettir. (Hayır hayır, ses-

leri ve handeler) Bâzı arkadaşlar buyuruyorlar ki...

SÂMÎ B. (İçel) — Çok açıktır.

ALÎ SÜRURÎ Ef. (Karahisarî Şarki) — Acaba siz, encümen müzakeresinde, bunun ne suretle takarrür ettiğine vâkıf mısınız?

SÂMÎ B. (İçel) — İşte efendim; tedvin ettiğiniz maddeyi söylüyorum.

ALÎ SÜRURÎ Ef. (Devamla) — Çok rica ederim; telâş etme! Hiddeiten bir faide çıkmaz. Nezaketi, nezaheti muhafaza etmek lâzımdır. Bâzı rüfekâyı kıram buyuruyorlar ki; intihabatta yolsuzluk olursa kime şikâyet olunacak? Büyük Millet Meclisi yapılan şikâyetleri elbette dinler. Beyefendiler! Sizin yaptığımız her hangi bir kanunun murakibi hakikisi sizsiniz. Nice kanunlar yaptınız, icrayı ahkâmına falan vekil veya filân vekiller memurdur, dediniz. Fakat onun ahkâmına riayet edilmeyince, onun ahkâmı ihlâl edilince yine şikâyet size geliyor. Bu kanunun icrayı ahkâmına doğrudan doğruya memur olan Meclisi Âli değildir. Alâkadar olan vekil, icrasiyle mükelleftir. Şu halde encümenin maksadı bu olmakla beraber, daha mu-sarrah olmak üzere işbu kanunun icrasına Dahiliye Vekâleti veyahut... (Reye, sadaları) veyahut İcra Vekilleri Heyeti memurdur, denilebilir. (Gürültüler)

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Söz benimdir Reis Beyefendi! Çünkü encümeninde bulunmuşum ve bu maddeyi müdafaa etmişimdir. Efendim, encümen bu maddeyi tanzim ediyorken şunu derhâtır etmiştir; mercii şikâyet Meclis-tir. Bu noktayı nazarı itibara alarak encümen maddeyi vaz'etmiştir.

SÂMÎ B. (İçel) — Encümen namına söz aldılar, söylediler. (Gürültüler)

OSMAN B. (Lâzistan) — Efendim, gürültü ve asabiyete lüzum yoktur. En nihayet ekseriyet, hakem olur. Teşkilâtı Esasiye Kanunu mucibince; Meclis bilâdavetin içtima eder. Bilâdavetin içtima eden Meclis, hattâ Hükümetin bile haberi olmadan gelebilir demektir. Bugünkü vaziyet, vaziyeti fevkalâdedir. Heyeti Celileniz, gördüğünüz bir lüzum üzerine müttefikan bir karar vermiştir ve intihabatı icra ediyoruz. Ve bundan sonra gelecek Meclisler Teşkilâtı Esasiye Kanunu baki kaldıkça, İnşallah baki kalacaktır, kaldıkça artık emre lüzum

kalmıyacaktır. Millet vaktini bilecektir. Vakti geldiğinde doğrudan doğruya Heyeti Celilenize sormadan mebuslarını intihabeder. Bence encümen bir hata yapmış ise o da, doğrudan doğruya bunun ierasına «Millet» memurdur demesidir. İşin en doğrusu da bu olur.

Refik Şevket Beye arz etmek isterim, ki, bu kanun suimısaldır, suimısâl değildir demek doğru olamaz. Bizece Başkumandanlık Kanunu, Hiyaneti Vataniye Kanunu... (İstiklâl Mahkemeleri Kanunu sesleri) gibi birçok kanunlar için bunun ierasına Büyük Millet Meclisi memurdur dediğiniz kanunlar vardır. Yani bu suimısâl değildir. Kanunun bu maddesine, Büyük Millet Meclisi bilâdavinin inikadeder maddesine nazarı dikkatinizi celbederim. Onun için Büyük Millet Meclisi memurdur denilmelidir. Süveri ieraiesine gelince; vâkı olan şikâyetlerin ne suretle tetkik edileceği meselesine gelince, Divanı Riyasetimiz vardır. (Encümen yapılırsesleri) Divanı Riyaset şikâyetlere bakar ve kanaatini Heyeti Celileye arz eder. (Müzakere kâfi sesleri)

HACI İLYAS SÂMÎ EF. (Muş) — Efendim, çok şayanı dikkat olmyan bir mesele üzerinde, Meclisin hiç tevakkuf etmiyeceği bir mesele üzerinde bahis açılıyor. Şimdi burada kabul edilen yedi maddedir. O kanunun neticesi olacak, intihabat var. İntihabat Kanununun ierasına memur birisi var, bir merci var. Şu yedi maddeyi oraya ilâve ederken rica ederim, gaflet etmeyiniz. Evvelki İntihap Kanununun merciinden gaflet ederek illâ bu yedi maddeyi buraya alalım. (Gürültüler) Müsaade buyurun ikinci ve gayet mühim mesele de nedir efendiler? Biz İntihap Kanunu yaparken zâbitan olmasın, hükkâm olmasın, rüesa olmasın, hepsini âdeta olmasın dedik.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisar) — Olmasın demedik, bulunduğu yerden olmasın dedik.

HACI İLYAS SÂMÎ EF. (Devamla) — Şimdi en tabîi bir hakkı olan hakkı mürakabeye şu Meclis malikken intihabatın ta fer'i mesailine de biz bakacağız demek, hakkı murakabe ile kabillitelif değildir. Söyletmeyiniz daha hakiki bir şey söyleyeceğim. Tecdidî intihabat Kararını bu hakla geriye almak istiyoranız onun mânası yoktur. (Gürültüler, bravo sesleri)

REİS — Müzakerenin kifayetine dair takrirler var.

SALİH EF. (Erzurum) — Sağ, sol vardır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Ne o Reis Bey? Yine o taraf, bu taraf mı var?

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Kifayet aleyhinde söyleyeceğim, efendim, eğer Meclisi Âlinizin, Büyük Millet Meclisinin bu kararı ieraya memur olduğuna dair olan bu kaydı kabulde ısrar buyurursanız dermeyan edilen dâvaya binaen Meclis namına büyük bir hata yapılmış olur. Hiçbir hâkim, kendine taallük eden hiçbir dâvayı, mevzuubahsedemez.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Şahsiyeti mânevîyedir. (Sadede sadaları)

MUHİDDİN BAHA B. (Devamla) — Efendim, geliyorum. Zatiâliniz, burada bir af kanunu yapmıştınız. O zaman bendeniz burada değildim. Konya'da idim. O kanunun nihayetinde işbu kanunun ierasına Büyük Millet Meclisi memurdur kaydı vardı. Oradan maznunların ve mahkûmların tahliyesinde tereddüt vâkı oldu. Acaba dedik, İstiklâl mahkemeleri heyeti mi bu kanunu tatbik edecektir, müddeiumumiler mi? Rüesayı memurini mülkiye mi? Buraya bir sual sorduk, ulemayı hukuktan Hüseyin Avni Beyefendi; ne cahalet diye bizim burada bulunmadığımız zaman bir suitefahhümü hüsnü talâkki buyurdular. Şimdi kendileri aynı şeyi yapmaktadırlar. Ben o sözleri iade etmekten sarfinazar ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Eustağfurullah efendim. Öyle bir şey varsa geriye alıyorum.

MUHİDDİN BAHA B. (Devamla) — Aldığımız cevapta denildi ki; bu kanunun Adliye mesailine aidolan umurda Meclisin vekili tabiisi olan Adliye Vekili tarafından iera ve tatbik olunacaktır. Binaenaleyh Büyük Millet Meclisinin ierasına memur olduğu kaydıyla çıkan bir kanunun ierası alâkası dolayısıyla Adliye Vekâletine verilmiştir ve Büyük Millet Meclisi istiklâl mahkemelerine ait mukarrerat ile meşgul olmadı. Maznunların, mahkûmların tahliyesi mesaili ile meşgul olmadı. Meğer ki Adliye Vekâleti, müddeiumumiler bir hata yaptılarsa makamı âlilerine şikâyet edildi ve istinafen rüyet buyurdunuz. Bu kanunun tatbikine de memuru tabii olan ve sizin elbette mutemediniz olması icabeden vekilleriniz vardır. Dahiliye Vekili, Adliye Vekili, heyeti umumiyesiyle İera Vekilleri Heyeti... Şimdi her hangi bir meselede ve bahusus kendi menfaa-

timize taallük eden bu gibi mesailde kendi kendinizi hâkim kılmak elbette muvafık olmaz. (Bravo sesleri) Binaenaleyh böyle kendimizi hem müddei, hem tâlip ve hem de hâkim mevkiinde bulundurmıyalım. (Hâşa sesleri)

SÜLEYMAN NECATİ B. (Erzurum) — İntihapta İera Vekilleri Heyetinin vazifesi yoktur. İntihabı millet yapar. Milletın mümessili de Meclistir. Binaenaleyh bunda mahzur vâritse Dahiliye Vekili için vârittir.

REİS — Müzakerenin kifayetini reyî âlinize vaz'ediyorum. Kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Tadilnameler var. Okutuyoruz :

Riyaseti Celileye

Son maddenin icrasına Büyük Millet Meclisi memurdur demek doğru değildir. Çünkü bu kabil kavaninin icrasına Heyeti Vekile memur edilip de bu meselede Meclisin memur edilmesi kaidi bitarafiyi ihlâl eder. Bu noktadan son maddenin tayyî ile Heyeti Vekile âzasından Dahiliye Vekili memurdur, tarzında tadilini teklif eylerim.

3 . 4 . 1339

Denizli Mebusu
Yusuf

SALİH Ef. (Erzurum) — İera Vekilleri de aynı zamanda mebustur, farkı yoktur.

SÂMİ B. (İçel) — Memur tâyin edilmiyor, intihap yapıyor.

Riyaseti Celileye

Maddenin berveçhi zir tadilini teklif ederim :

Madde 7. — İşbu kanunun icrasına Heyeti Vekile memurdur.

Burdur
Soysalhoğlu
İsmail Subhi

SALİH Ef. (Erzurum) — O da aynıdır.

Riyaseti Celileye

Maddenin (İşbu kanunun icrasına İera Vekilleri memurdur) suretinde kabulünü ve tâyini Esami ile rey'e vaz'ını teklif eyleriz.

Saruhan	Kırşehir	Elâziz
Reşad	Sadık	Hüseyin
Urfa	Maraş	Bursa
Ali Saib	Tahsin	Muhiddin Baha

Burdur	Adana	Cebelibereket
Veli	Zamir	Ihsan
Van	Burdur	Kütahya
Hakkı	Soysalhoğlu İ. Subhi	Cevdet
Karesi	Kozan	Mardin
Kâzım	Fikret	Necib

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir.

Maddenin berveçhi âti tadilini teklif ederiz : İşbu kanunun ve intihabı mebusan muamela-tının icrası ve tedviri Büyük Millet Meclisine aittir.

Karesi	Karesi	Karesi
Abdülğafur	H. Basri	İbrahim

Riyaseti Celileye

Sekizinci madde olmak üzere berveçhi âti maddenin kabulünü teklif eylerim :

MADDE 8. — İntihabı Mebusan Kanuniyle işbu mevaddı kanuniyeyi Büyük Millet Meclisi icra ve tatbik eder.

Karahisarı Sahib
Mehmed Şükrü

(Ret sesleri)

Riyaseti Celileye

Müzakerenin kifayetiyle sekizinci maddenin aynen rey'e vaz'ını talebederim.

Dersim
H. Hayri

REİS — Efendim, takrirlerden birisi Dahiliye Vekili memur edilsin diyor. Takrirlerin diğesinde Heyeti Vekile memur deniyor. Sonra esas madde (Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur) tarzında olsun diyor. Şu halde takrirler nazarı dikkate alınmak üzere reyî âlinize vaz'ediyorum. Diğer takrirler reddediliyor, yalnız bir takrir kalırsa nazarı dikkate alınan takririn kabulünü ayrıca reyî âlinize vaz'edeceğim.

(Denizli Mebusu Yusuf Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — İşbu takriri nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Efendim ekseriyete iktiran etmedi.

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Bey, tâyini esami takriri vardır.

(Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Nazarı dikkate alanlar lûtfen ellerini kaldırsın. Bu tahrir de nazarı dikkate alınmadı.

Efendim işbu kanunun tatbikine Heyeti Vekile memurdur. Bu tahririn tâyini esami ile reye vaz'ını teklif ediyorlar. Tâyini esami ile reynize vaz'ediyorum. Lûtfen reylerinizi istimal buyurunuz. (Tâyini esami ile nasıl olacak, sesleri)

Efendim Heyeti Vekile memurdur diye teklifi kabul edenler beyaz, etmiyenler kırmızı verecek.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yalnız bir tâbir tesbit etmek lâzımgelir. Heyeti Vekile mi, İcra Vekilleri Heyeti mi? Bu heyetin kaç adı vardır?

(Reyler toplandı)

REİS — Efendim reylerini vermiyen varsa lûtfen versinler.

Efendim istihsalî âra hitam bulmuştur. Efendim reye iştirak eden zevatın adedi (186). (67) ret, (5) müstenkife karşı (114) reyle madde «İcra

ra Vekilleri memurdur» tarzında kabul edilmiştir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Yine biz kazanmışız.

MADDE 8. — İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri memurdur.

REİS — Efendim madde bu oldu.

Kanunun heyeti umumiyesini kabul edenler lûtfen ellerini kaldırsın. Kanunun heyeti umumiyesi de kabul edilmiştir.

Efendim havalii Şarkıye muhacirlerinin iadesi ve mesakininin inşası için tahsisat itasına dair Kanunu ikinci defa reynize vaz'etmiştik. Reye iştirak eden zevatın miktarı (157). (8) ret, (4) müstenkife karşı (145) rey ile kanun kabul edilmiştir.

Perşembe günü saat bir buçukta içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı müzakerat; saat : 5,47

İntihabı Mebusan Kanunu muvakkatinin bâzı mevaddını muaddif Kanunun sekizinci maddesinin tadili hakkındaki takrire verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Âtîf B. (Kayseri), Hüsrev B. (Trabzon), Rıza B. (Muş), Osman Nuri B. (Bursa), Zamir B. (Adana), Hacı Feyzi B. (Elâziz), Enver B. (İzmir), Dr. Rıza Nur B. (Sinob), Rıza Vamık B. (Sinob), Mahmud Esad B. (İzmir), Hacı Arif B. (İstanbul), Hacı İlyas Sâmi Ef. (Muş), Mustafa Fehmi Ef. (Bursa), Gazi Mustafa Kemal Pş. (Ankara), Tahsin B. (Maras), Kadri B. (Diyarbakir), Nuri B. (Bolu), Feyzi B. (Diyarbakir), İbrahim B. (Mardin), Âkif B. (Batum), Derviş B. (Mardin), Yunus Nadi B. (İzmir), Hakkı B. (Van), Numan Usta (İstanbul), Cevdet B. (Kütahya), Cayat Abbas B. (Bolu), Hamdi B. (Gene), Hüseyin B. (Elâziz), Tahsin B. (Aydın), Abdülhalim Çelebi Ef. (Konya), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Muhiddin Baha B. (Bursa), Hüseyin B. (Kozan), Ali Cenani B. (Gaziantep), Kadri B. (Siird), Ömer Müm-

taz B. (Ankara), Nebi Zâde Hamdi B. (Trabzon), Dr. Fikret B. (Kozan), Celâl Nuri B. (Gelibolu), Ali Saib B. (Urfa), Naci B. (Elâziz), Ahmed Feyzi Ef. (Batum), Kâzım Paşa (Karesi), Faik B. (Cebelibereket), Mustafa Vasfi B. (Tokad), Hüsnü B. (Bitlis), Reşad B. (Saruhan), Reşid Ağa (Malatya), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Sabit B. (Kayseri), Yusuf B. (Denizli), Refik Şevket B. (Saruhan), Sefa B. (Mersin), İhsan B. (Cebelibereket), Faik B. (Edirne), Abdullah Ef. (Bolu), Rauf B. (Sivas), Memduh Needet B. (Karahisar Şarki), Rıza B. (Yozgad), Ali Rıza Ef. (Amasya), Muhtar Fikri B. (Mersin), İsmail Suphi B. (Burdur), Ali Fuat Paşa (Ankara), Rasim B. (Cebelibereket), Zekai B. (Adana), Ahmed Ferid B. (İstanbul), Şeyh Fikri Ef. (Gene), Cavid B. (Kars), Sadettin B. (Menteşe), Osman Kadri B. (Muş), Mehmed B. (Biga), Veh-

bi B. (Bitlis), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Veli B. (Burdur), Dr. Refik B. (Bayazıt), Diyab-
ağa (Dersim), Hamid B. (Bıga), Süleyman
Sırrı B. (Yozgad), Abdülğani B. (Siverek),
Sadık B. (Kırşehir), Kâzım Karabekir Paşa
(Edirne), İsmet Paşa (Edirne), Neşed B. (İs-
tambul), Şevket B. (Sinob), Ali Sururi Ef.
(Karahisarı Şarki), Tunah Hilmi B. (Bolu),
Dr. Mustafa B. (Kozan), Mitad B. (Mardin),
Halil B. (Ertuğrul), Necati B. (Bursa), Ruşen
B. (Gümüşane), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb),
Necir B. (Mardin), Esad Ef. (Aydın), Ragıb

B. (Kütahya), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Nec-
meddin B. (Siird), Ali Fethi B. (İstanbul),
Halil Hulki Ef. (Siird), Ethem Fehmi B.
(Menteşe), Arslan B. (Maras), Halil İbrahim
Ef. (İzmit), Mazhar Müfid B. (Hakkâri),
Osman Zade Hamdi B. (Ertuğrul), Mehmed B.
(Gümüşane), Mustafa Hulusi Ef. (Karahisarı
Sahib), Mazlum Baba Ef. (Denizli), Mehmet
Ata B. (Niğde), Dr. Tevfik Rüştü B. (Mente-
şe), Rauf B. (Sivas), Şakir B. (Ankara), Şük-
rü B. (Bolu).

(Reddedenler)

Mehmed Ragıb B. (Amasya), Sırrı B. (İz-
mit), Abidin B. (Lâzistan), Ömer Lûtfi B.
(Karahisarı Sahib), Besim B. (Kastamonu),
Mehmed Nadir B. (İsparta), Tevfik B. (Van),
Süleyman B. (Canik), İsmail B. (Erzurum)
Süleyman Necati B. (Erzurum), Abdullah Ef.
(Sinob), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Mehmed
Akif B. (Burdur), Abdulgafur Ef. (Karesi),
Hacı Tahir B. (İsparta), Haydar Lûtfi B. (İçel),
Mahmud Said B. (Muş), Hafız Hamdi B. (Bi-
ga), Behçet B. (Kângırı), Yusuf Ziya B. (Bit-
lis), Mehmed Vasfi B. (Karahisarı Şarki), Arif
B. (Konya), Osman Fevzi Ef. (Erzincan), Ce-
lâlettin B. (Trabzon), Osman B. (Kayseri),
Mustafa Ağa (Dersim), Mustafa B. (Karahisarı
Şarki), Yusuf Ziya B. (Mersin), Yasin B. (Ol-
tu), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Salih B. (Si-
ird), Tufan B. (Hakkâri), Nebil Ef. (Karahisarı

Sahib), Emin B. (Canik), Ali Rıza Ef. (Batım),
Mehmed Hamdi Ef. (Adana), Vâsıf B. (Sivas),
Nusrat Ef. (Erzurum), Sıdkı B. (Malatya), Ri-
fat Ef. (Konya), Osman Fevzi Ef. (Erzincan),
Neşet Nâzım B. (Kângırı), Mustafa Lûtfi B. (Si-
verek), Osman B. (Lâzistan), Sabri B. (Kasta-
monu), Cemil B. (Kütahya), Dursun B. (Ço-
rum), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Ali B.
(Amasya), Mehmed Salih Ef. (Erzurum), Hasan
Basri B. (Karesi), Şevket B. (Bayezid), Hulûsi
Ef. (Kastamonu), İsmail Remzi B. (İsparta),
İbrahim B. (Karesi), Mustafa B. (Dersim), Arif
B. (Siird), Necati Ef. (Lâzistan), Hüseyin B.
(Erzincan), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sa-
hib), Emîr Pş. (Sivas), Rasim B. (Elâziz), Hak-
kî Hâmi B. (Sinob), Ali Rıza B. (Kars), Meh-
med Sâmî B. (İçel), Nâfiz B. (Canik), Hasan
Hayri B. (Dersim),

(Müstenkifler)

Rüstem B. (Oltu), Hacı Nuri B. (Siird), Ha-
san Ef. (Denizli), Hasan Tahsin B. (Antalya),
Emin Ef. (Aydın),

Havali Şarkiyeh muhacirlerinin iadesi ve mesakininin tamir ve inşası için tahsisat itasına dair
Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kubul edenler)

Mazlum Baba Ef. (Denizli), Feyzi B. (Diyarbakir), Hacı Nuri B. (Siird), İsmail Remzi Ef. (İsparta), Reşid Ağa (Malatya), Rasim B. (Elâziz), Südkü B. (Malatya), Derviş B. (Mardin), Dr. Refik B. (Bayezid), Esad B. (Lâzistan), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Ziyaeddin B. (Sivas), Kadri B. (Siird), Hakkı Hâmi B. (Sinob), Rifat Ef. (Konya), Vâsıf B. (Sivas), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Haydar B. (Van), Hüseyin B. (Elâziz), Ahmed Fevzi Ef. (Erzinean), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Arslan B. (Maras), Rifat Ef. (Tokad), Hasan Hayri B. (Dersim), Salih Ef. (Siird), Ali Rıza Ef. (Amasya), İbrahim B. (Karesi), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Necib B. (Mardin), Celâleddin B. (Trabzon), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Neşet B. (Kângırı), Ömer Lûtfi B. (Karahisarı Sahib), Ali Fuad Pş. (Ankara), Mustafa B. (Karahisarı Şarki), Mehmed Vasfi B. (Karahisarı Şarki), Ruşen B. (Gümüşane), Rıza B. (Yozgad), Şeyh Fikri Ef. (Geng), Fevzi Ef. (Batum), İsmail Subhi B. (Burdur), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki), Dr. Mustafa B. (Kozan), Halil İbrahim Ef. (İzmit), Tufan B. (Hakkâri), Mehmed Nâdir B. (İsparta), Âlim Ef. (Kayseri), Hüsnü B. (Bitlis), Sadullah B. (Bitlis), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Arif B. (Konya), Emin Ef. (Aydın), Zekâi B. (Adana), Ali Rıza Ef. (Batum), Şevket B. (Bayezid), Şarkir B. (Ankara), Necati Ef. (Lâzistan), Mehmed Âta B. (Niğde), Abdüllhak Tevfik B. (Dersim), Mehmed Ragıp B. (Amasya), Hüseyin B. (Kozan), Abdullah Ef. (Bolu), Sadeddin B. (Menteşe), Hacı Arif B. (İstanbul), Besim Atalay B. (Kütahya), Nuri B. (Bolu), Âtîf B. (Kayseri), Şükrü B. (İstanbul), Mustafa Fehmi Ef. (Bursa), Mehmed Hamdi Ef. (Adana), Mehmed Salih Ef. (Erzurum), Yusuf Kemal B. (Kasta-

monu), Ali Vefa B. (Antalya), Âkif B. (Batum), Hasan Basri B. (Karesi), Muhiddin B. (Elâziz), Hakkı B. (Ergani), Nusrat Ef. (Erzurum), Hüseyin B. (Erzinean), Ali B. (Amasya), Vehbi B. (Bitlis), Abdülğani B. (Siverek), Süleyman Necati B. (Erzurum), Şevket B. (Sinob), Sadık B. (Kırşehir), Tevfik B. (Erzinean), Mehmed B. (Biga), Naci B. (Elâziz), İsmail B. (Erzurum), Veli B. (Burdur), Nâfiz B. (Canik), Osman B. (Kayseri), Sabit B. (Kayseri), Osman Nuri B. (Bursa) Mustafa Ağa (Dersim), Ziya B. (Kângırı), Emin B. (Canik), Mehmed Âkif B. (Burdur), Hüseyin Avni B. (Erzurum), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Midhat B. (Mardin), Behçet B. (Kângırı), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Rüstem B. (Oltu), Esad B. (Mardin), Muhtar Fikri B. (Mersin), Cavid B. (Kars), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Mahmud Said B. (Muş), Hacı Bekir Ef. (Konya), Mazhar Müfid B. (Hakkâri), Emin B. (Erzinean), Ali Rıza B. (Kars), Cevdet B. (Kırşehir), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Süleyman B. (Canik), Memduh Necdet B. (Karahisarı Şarki), Hilmi B. (Ardahan), Rıza B. (Muş), Mehmed B. (Gümüşane), Hüsvrev B. (Trabzon), Hamdi B. (Canik), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Mahmud B. (Ergani), Mustafa Ağa (Dersim), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Halil B. (Ertuğrul), Abdülgafur Ef. (Karesi), Hasan Tahsin B. (Antalya), Ramiz B. (Dersim), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Emîr Pş. (Sivas), Hakkı B. (Van), Dr. Fikret B. (Kozan), İhsan B. (Celibereket), Rasim B. (Celibereket), Hasan Ef. (Denizli), Yusuf Ziya B. (Mersin), Dursun B. (Çorum), Mehmed Emin B. (Ergani), Necmeddin B. (Siird), Hülûsi B. (Kastamonu), Durak B. (Erzurum), Arif B. (Bitlis).

(İsimsiz bir aded beyaz rey zuhur etmiştir.)

(Reddedenler)

Vehbi B. (Niğde), Hamid B. (Biga), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Ragıp B. (Kütahya), Ab-

dullah Ef. (Sinob), Cevad B. (Bolu), Mehmed Sâmi B. (İçel), Şükrü B. (Bolu).

Ahmed B. (Yozgad), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Yusuf B. (Denizli), Hâfız Abdullah Ef. (İzmit).

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı vâride :

Rüesayı belediyenin sureti intihabına dair Kanununun tefsiri lüzumuna dair Kozan Mebusu Mustafa Beyle rüfekasının takriri

Âza muhassasatı hakkında bir karar ittihaz edilmesine dair İdare Memuru Sivas Mebusu Rasim Beyin takriri

İntihabat hakkındaki şikâyata İstida Encümeninin merci gösterilmesine dair İzmit Mebusu Sırrı Beyin takriri

Mezuniyet hakkında Divan kararı

Mezuniyetler hakkında bir karar verilmesine dair Divan kararı

Ziraat Bankası, Darüleytam, Emniyet Sandığı ve Seyrisefain Avans kanunlarının bugünkü ruznameye alınıp takdimen derhal müzakerelerine dair Muvazenei Maliye Encümeni Riyaseti tezkeresi

Encümenlerden mevrut mazbatalar

Erkâm Harbiye Kaymakamı Süleyman İlhami Bey mahdumu Kadri imzalı istida hakkındaki İstida Encümeni mazbatası

Darüleytam için avans itasına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Ziraat Bankası için avans itasına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Emniyet Sandığı için avans itasına dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Bugün müzakere edilecek mevâd

Men'i Müskirat Kanununun üçüncü maddesinin tadili hakkında lâyiha

Elviyei Selâse arazisi hakkındaki lâyihai kanuniye

